

13/2022

Informator Biura ds. Osób z Niepełnosprawnościami Uniwersytetu Rzeszowskiego

Aktywni i Sprawni

ISSN 2081-7614

W numerze:

**Mój proekologiczny styl
życia s. 6**

**Nie przerywać łańcucha
wiedzy s. 11**

**Programy PFRON wspierające
studentów z niepełnosprawnością s. 22**

Spis treści

1 Wstęp

Wsparcie społeczne

2 Ekologia w kontekście filozofii chrześcijańskiej

6 Mój proekologiczny styl życia

11 Nie przerywać łańcucha wiedzy

13 Dlaczego paleobiologia? – zainteresowania i pasje

Prawo

18 Co nowego w prawie? Wybrane zmiany

22 Programy PFRON wspierające studentów z niepełnosprawnościami

Różne

26 Osiągnięcia sportowe studentów z niepełnosprawnościami reprezentujących BON UR

29 Wakacje z BON UR

Z działalności BON UR

31 Wizyty studyjne w ramach projektu Przyjazny nURt

33 Sprawozdanie z działalności BON UR 2021/2022

36 Zadania zrealizowane w ramach projektu „Przyjazny nURt – rozwój dostępności UR”

Funkcję pełnomocnika rektora ds. osób z niepełnosprawnościami Uniwersytetu Rzeszowskiego pełni
dr hab. Iwona Tabaczek-Bejster, prof. UR – Kolegium Nauk Medycznych

Konsultantami ds. osób niepełnosprawnych w poszczególnych jednostkach UR są:

dr hab. Anna Jamrozek-Sowa, prof. UR – Kolegium Nauk Humanistycznych, Instytut Polonistyki i Dziennikarstwa, 606-624-995, a_js@op.pl

dr Anna Steliga – Kolegium Nauk Humanistycznych, Instytut Sztuk Pięknych, 725-355-030, asteliga@ur.edu.pl

dr hab. Katarzyna Walicka-Cupryś, prof. UR – Kolegium Nauk Medycznych, Instytut Nauk o Zdrowiu, 502-636-006, kwcuprys@o2.pl

mgr Katarzyna Pado – Kolegium Nauk Medycznych, Instytut Nauk o Kulturze Fizycznej, 514-612-594, kpado@ur.edu.pl

dr Ewa Bonusiak – Kolegium Nauk Społecznych, Instytut Nauk Prawnych, 604-580-423, ewabon@ur.edu.pl

dr Małgorzata Zaborniak-Sobczak – Kolegium Nauk Społecznych, Instytut Pedagogiki, Instytut Nauk Społecznych, 601-886-536, gosiazs@ur.edu.pl

dr Marta Kawa – Kolegium Nauk Społecznych, Instytut Ekonomii i Finansów, 691-263-898, marka@ur.edu.pl

dr Anna Augustyńska-Prejsnar – Kolegium Nauk Przyrodniczych, Instytut Technologii Żywności i Żywnienia, 691-709-544, augusta@ur.edu.pl

dr hab. Małgorzata Kus-Liśkiewicz, prof. UR – Kolegium Nauk Przyrodniczych, Instytut Biologii i Biotechnologii, 505-020-217, mkus@ur.edu.pl

dr Anna Szpila – Kolegium Nauk Przyrodniczych, Instytut Matematyki, 725-355-180, anszpila@ur.edu.pl

dr Sławomir Schultis – Studium Języków Obcych, 609-193-200, schultis@ur.edu.pl

dr Miłosz Szczudło – Studium Wychowania Fizycznego i Rekreacji, 502-033-463, miszcz@ur.edu.pl

Strona BON UR:

www.bon.ur.edu.pl,

e-mail: bon@ur.edu.pl

Biurowo czynne jest od poniedziałku do piątku,

w godz. 8:00–16:00, tel. (017) 872 1031

35-310 Rzeszów, ul. Pigoń 6, parter, pokój nr 2

Aktywni i Sprawni

Wydawca

Biurowo ds. Osób z Niepełnosprawnościami
Uniwersytetu Rzeszowskiego
ul. Pigoń 6, 35-310 Rzeszów

bon@ur.edu.pl

PISZCIE DO NAS!

Redakcja

dr hab. Iwona Tabaczek-Bejster, prof. UR

dr Małgorzata Zaborniak-Sobczak

mgr Anna Kołodziej

**Opracowanie techniczne
skład, łamanie i projekt okładki**

Wojtek Pączek

Korekta językowa

Lucyna Solak

Zdjęcie w numerze

Pexels/Elvis, AdobeStock

Druk

Wydawnictwo
Uniwersytetu Rzeszowskiego

ISSN 2081-7614

Wstęp

*Nie mamy prawa pytać,
czy nam się uda czy nie.
Jedyne pytanie,
jakie wolno nam zadawać,
brzmi: co należy zrobić?
Czego wymaga od nas Ziemia,
jeśli chcemy dalej na niej żyć?*

Wendell Berry

To motto bestselleru autorstwa Jasona Hickela *MNIEJ ZNACZY LEPIEJ. O tym, jak odejście od wzrostu gospodarczego ocali świat* (Kraków 2022, II wydanie). Publikacja ta, łącząca wiedzę z różnych dziedzin - historii, ekonomii, antropologii, filozofii i nauk ścisłych, jak również świadomość zagrożenia ekologicznego, stały się inspiracją, by tegoroczny numer *Aktywnych i Sprawnych* poświęcić zagadnieniom związanym z ekologią.

Ekologia - nauka o środowisku, to jedna z subdyscyplin biologicznych, zajmująca się relacjami między zwierzętami a ich środowiskiem. „W ciągu XX wieku ekologia wyewoluowała do rangi interdyscyplinarnej nauki podejmującej refleksję nad wzajemnym oddziaływaniem organizmów żywych (w tym ludzi) i środowiska zarówno przyrodniczego, jak i społecznego. Szerokie, z uwzględnieniem perspektywy humanistycznej, rozumienie ekologii stało się czynnikiem powstania ekofilozofii (filozofii ekologii),

badającej obszary ludzkiej aktywności w sposób szczególnie związanej ze środowiskiem przyrodniczo-społecznym" (Gawor L., Lejman J., *Wstęp. Ekologiczne postrzeganie świata*, Wschodni Rocznik Humanistyczny, tom XI 2015, Lublin – Radzyń Podlaski, s. 8).

Zapraszamy Państwa do lektury Informatora *Aktywni i Sprawni 2022*. Uwadze Czytelników polecamy eseje, artykuły popularnonaukowe różnych Autorów, dla których problematyka rosnącego niebezpieczeństwa ekologicznego nie jest obca, a z pewnością nie obojętna. Autorom – serdecznie dziękujemy. Wsłuchanie się w różne poglądy, prowadzi do poszerzenia świadomości własnej, pogłębienia rozważanych zagadnień. Mamy nadzieję, że lektura stanie się przyczynkiem do osobistych przemyśleń, jak również działań proekologicznych każdego z nas.

Zapraszamy również do działu: Prawo, a także do zapoznania się z działalnością Biura ds. Osób z Niepełnosprawnościami UR. Zamieszczone tutaj artykuły podejmują problematykę regulacji prawnych, organizacyjnych i wspierających, dotyczących wybranych aspektów funkcjonowania osób z niepełnosprawnością. Treści tej części są również sprawozdania z realizowanych działań BON UR.

Redakcja Informatora
Aktywni i Sprawni

Ekologia w kontekście filozofii chrześcijańskiej

dr hab. Krzysztof Bochenek, prof. UR

Prof. dr hab. Krzysztof Bochenek, Dyrektor Instytutu Filozofii, Kolegium Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Rzeszowskiego; zainteresowania badawcze koncentruje wokół problematyki: mediewistyki polskiej, ekofilozofii, katolickiej filozofii okresu międzywojnia, personalizmu versus ponowoczesności, refleksji filozoficznej papieżu przełomu XX i XXI wieku, sporu modernizmu z antymodernizmem katolickim z przełomu XIX i XX wieku.

Współczesny człowiek, co trudno już dziś kwestionować, doprowadził do wyraźnego zachwiania stanu równowagi w środowisku naturalnym, a jego możliwości oddziaływania na to środowisko zdają się zdecydowanie przewyższać zdolność do odnawiania jego zasobów. Skoro brak równowagi w naturze utożsamiany z kryzysem ekologicznym staje się coraz groźniejszy dla dalszej egzystencji ludzkiego gatunku na Ziemi, to trudno się dziwić, iż kwestią tą interesują się już nie tylko poszukujące sensacji mass media, ale i naukowcy, w tym również filozofowie. Nie sposób jednak nie zauważyć, że choć zniszczeniu środowiska naturalnego przeciwdziałać można już tylko poprzez zasadniczą zmianę sposobu myślenia i zachowania człowieka na tym polu, to odnalezienie dróg wyjścia z tej sytuacji wcale już oczywiste nie jest. Zarówno bowiem co do źródeł kryzysu, jak i dróg wyjścia z niego istnieją zasadnicze, praktycznie niemożliwe do pogodzenia ze

sobą rozbieżności. Wysoka temperatura toczonych dysput ekologicznych, a właściwie monologów prowadzonych przez każdą z opozycyjnych względem siebie stron, często ma bowiem nie tyle racjonalne, ile raczej ideologiczne podłoże.

Jeden z najostrzejszych sporów w toczących się dziś dyskusjach wokół ekologii dotyczy bez wątpienia oceny stosunku chrześcijaństwa do środowiska naturalnego. Oceny te są skrajnie różne i oscylują od uznania tej religii za patrona ekologii do dostrzegania w niej głównego winnego zaniedbań na tym polu. Z jednej strony, myśliciele katoliccy w proponowanej przez siebie formie ekologii widzą jedynie sensowne, racjonalne i wyważone ujęcie relacji człowiek – przyroda, to nie mniej silne wydaje się we współczesnych wiodących nurtach intelektualnych przeświadczenie, że chrześcijaństwo z trudem akceptuje myślenie proekologiczne, jeżeli nie wprost neguje sens jego istnienia.

Trudno nie zgodzić się z tym, że chrześcijanie rzeczywiście nierzadko podejrzliwie spoglądają na różne inicjatywy ekologiczne, łącząc często ich działalność, nie zawsze zgodnie z prawdą, z szeroko rozumianym *New Age* lub grupami lewicowymi¹. Podobnie jednak wygląda relacja

¹ Chrześcijański teocentryzm sprzeciwia się *New Age* głoszącemu: biocentryzm (fascynacja naturą i sakralizacja Ziemi), kosmocentryzm (cały świat jest boski, wieczny i samowystarczalny, istota ludzka to tylko neuron centralnego systemu nerwowego Ziemi, a Bóg to „bezosobowa energia”. Zob. J. Drane, *Co New Age ma do powiedzenia Kościołowi*, Kraków 1993, s. 142.

400-letni dąb Dunin – Europejskie Drzewo Roku 2022, Puszcza Białowieska

odwrotna, gdyż liczne nurty ekologiczne nie zawsze merytorycznie, lecz za to bardzo ostro krytykują Kościół katolicki za rzekome zaniedbania na tym polu. Można tu mówić o swoistej ironii losu, gdyż chrześcijaństwo, długo oskarżane o głoszenie i popieranie ciemnoty, zacofanie oraz wrogość względem postępu, dziś atakowane jest z pozycji przeciwnych i obarczane odpowiedzialnością za współczesny kryzys ekologiczny. Już od lat 60. XX w. zaczęto oskarżać religię chrześcijańską za jej „wkład” w zagrożenia, jakie w ciągu dziesiątek lat trwania rozwoju przemysłowego Europy i Ameryki Płn. pojawiły się w stosunku do środowiska naturalnego. Nie brak nawet opinii, że gdyby nie chrześcijaństwo, to do dziś ludzie pozostawiliby w niezłamanej harmonii z przyrodą. Jego zasadnicza wina miałyby tu polegać na swoistym przecenianiu wartości człowieka, który zgodnie z biblijnym nakazem panowania nad przyrodą uznał się za jej absolutnego pana korzystającego z niej bezwzględnie dla zaspokojenia swych potrzeb². Pół wieku temu prestiżowe pismo „Science” opublikowało artykuł L. White’a Jr., w którym

uznał on, iż chrześcijański przekaz religijny stawia człowieka w pozycji istoty, która dzięki otrzymanej od Boga władzy, troszcząc się jedynie o zaspokojenie swoich potrzeb, może eksploatować Ziemię, nie patrząc na jej dobro. Wraz z tą uprzywilejowaną pozycją człowiek otrzymuje niejako zgodę na podporządkowywanie sobie przyrody, która w sytuacji, gdy Stwórca znajduje się poza nią, traci swój sakralny wymiar. W ten sposób widząc chrześcijaństwo, wielu ekologów sądzi, iż ekofilozofia może nawiązać dialog jedynie z tą światlejszą jego częścią, która jest w stanie wyjść ze swych ograniczeń i porzucić misję głoszenia „jedynie słusznej wiary” zagrażającej światopoglądowi ekologicznemu³.

Oceniając postawę niektórych chrześcijan względem przyrody w ciągu 20 wieków historii chrześcijaństwa, trudno rzeczywiście nie odnaleźć faktów przemawiających za bezwzględnym jej traktowaniem, lecz nie sposób winę za ten stan rzeczy przypisać *Biblii*, lecz leży ona po stronie ludzi, którzy ideę biblijną na ten temat zniekształcili. Rozwój cywilizacyjny lekceważący równowagę

² Zob. Z. Kijas, *Początki świata i człowieka*, Kraków 2004, s. 163.

³ Zob. B. Campbell, *Ekologia człowieka*, Warszawa 1995, s. 228.

środowiska nie ma swojego źródła w chrześcijaństwie choćby z tego już względu, że w okresie średniowiecza, gdy religia ta rzeczywiście wyznaczała sposób myślenia i życia społeczeństw, człowiek posiadał znacznie większą świadomość bliskości natury i bardziej braterskie z nią relację.

Analizując charakterystyczny dla starożytnego i średniowiecznego chrześcijaństwa sposób traktowania przyrody, nie sposób nie odnieść się do bliskiej myśleniu ekologicznemu refleksji chrześcijańskiego Wschodu. Ciekawe wątki o Bogu, kosmosie i relacji człowieka ze światem przyrody rozwijali już wschodni ojcowie Kościoła: np. Pseudo-Dionizy Areopagita i Nemezjusz z Emezy. Pseudo-Dionizy wskazuje, że Bóg tak jak słońce promieniuje swoją dobrocią na każdy byt i wszystko istniejące. Nemezjusz z Emezy głosił, iż człowiek – mikrokosmos łączy powierzone mu przez Boga zadanie jednoczenia przeciwległych biegunów świata. Jako „świat w miniaturze”, „odbicie obrazu kosmosu” łączy stworzenia śmiertelne z nieśmiertelnymi, rozumne z nierozumnymi⁴.

Chrześcijańskiego ujęcia ekologii w średniowieczu nie sposób zrozumieć bez odwołania się do działań na tym polu zakonów: benedyktynów i franciszkanów. Benedyktyni, którzy siecią klasztorów pokryli całą zachodnią Europę, sami uprawiali ziemię i opiekowali się zwierzętami, wypracowując model „oswajania Ziemi”. Propozowany przez nich model agrokultury stanowił przedłużenie tradycji uprawiania biblijnego ogrodu, a wiele stosowanych przez nich technologii rolniczych wciąż jeszcze funkcjonuje. Ważną cechą relacji tego zakonu do przyrody był szacunek dla każdego jej elementu oraz troska o zachowanie równowagi w naturze i jej nieniszczenie.

Św. Franciszek z Asyżu jako wędrowiec, nie postrzegając jak św. Benedykt świata przyrody w perspektywie użyteczności, nie widział dla swoich współbraci roli typu *homo Faber*. Przyroda była dla niego źródłem radości, zachwyty, modlitwy i wdzięczności za dar życia. Wyrażał więc przekonanie, iż każde stworzenie, z którym łączą nas braterskie relacje, odzwierciedla obecność Boga i do niego przybliża. We franciszkańskim podejściu do przyrody nie ma śladu pragnienia dominacji nad nią czy jej przekształcania, gdyż wszystkie stworzenia w podobnym stopniu podporządkowane

Stwórcy stanowią wielką rodzinę. Równowagę pomiędzy człowiekiem i światem nieożywionym Franciszek zbudował poprzez przyłgnięcie do Boga, które pozwoliło mu na odczytanie głębszego sensu stworzenia jako obrazu Bożej dobroci i miłosierdzia⁵. Odkrywając „brata” i „siostrę” w każdym ze stworzeń, poczuł się zobowiązany odnosić się do nich w sposób mający zawsze na względzie ich boskie pochodzenie. Wyrażając miłość do stworzenia, jednoznacznie wykluczał jednak jakąkolwiek formę jego ubóstwiania, politeizmu czy panteizmu, wyraźnie rozróżniając Stwórcę i stworzenia. Dostrzegając to, że współcześnie św. Franciszek wciąż stanowi inspirację dla wielu osób, Jan Paweł II ogłosił go 29 XI 1979 r. patronem ekologów⁶.

Spuścizna ekologiczna Franciszka w kolejnych wiekach na gruncie myśli chrześcijańskiej nie była specjalnie eksponowana, ale nie sposób nie zauważyć, że tematyka ta, generalnie rzecz biorąc, nie budziła przez całe wieki specjalnego zainteresowania. Pojawiła się ona właściwie dopiero w drugiej połowie XX w., wraz z początkami kształtowania się współczesnej świadomości ekologicznej. Trudno więc mówić o zapóźnieniu chrześcijaństwa na tym polu, skoro kwestię odniesień człowieka do środowiska przyrodniczego na gruncie refleksji katolickiej podjęli wyraźnie i bezpośrednio już papieże w drugiej połowie XX w. Ekologia chrześcijańska rozpoczyna się w pewnym sensie w 1970 r., kiedy Paweł VI zabrał głos na spotkaniu z członkami organizacji zajmującej się problematyką ekologiczną, a związanymi z ONZ. W 1972 r. powstaje dokument ekspercki, uznany za oficjalny głos tego papieża: *Stanowisko Stolicy Apostolskiej wobec ochrony środowiska naturalnego*. Paweł VI stwierdził tam, że skoro człowiek stanowi jedność z przyrodą, to konieczne jest zastąpienie jej dotychczasowego brutalnego wyzysku szacunkiem dla biosfery widzianej jako całość⁷, a zaangażowa-

⁵ A. Derdziuk, *Św. Franciszek – patron ekologów* [w:] *Ekologia. Przesłanie moralne Kościoła*, red. J.J. Nagórny, J. Gocko, Lublin 2002, s. 205–206.

⁶ Zob. A. Ganowicz-Bączyk, *Średniowieczne źródła antropocentryzmu*, „*Studia Ecologiae et Bioethicae*” 2011, 9, s. 25–26.

⁷ Warto przypomnieć, iż już Pius XI ostrzegał, że światu grozi katastrofa, jeżeli ludzie pozwolą zatrumfować porządkowi rzeczy zadającemu gwałt nie tylko Bogu, lecz także prawu naturalnemu. Por. Zob. W. Irek, „*Zielona religia*” czy *Solidarność człowieka z przyrodą*, „*Wrocławski Przegląd Teologiczny*” 16 (2008), s. 112.

⁴ Zob. P. Boehner, *Historia filozofii chrześcijańskiej*, tł. S. Stomma, Warszawa 1962, s. 119–133.

nie na rzecz ekologii Jana Pawła II, Benedykta XVI czy Papieża Franciszka jest niepodważalne.

Próbując doktrynalnie usytuować ekologię inspirowaną chrześcijaństwem, można próbować ocenić ją jako stanowisko pośrednie, wyważone. Za priorytet uznaje się tu właściwe rozpoznanie skali zjawiska i jego zasadniczych przyczyn, ukazywanie środowiska naturalnego jako cennej wartości i poszukiwanie w tej kwestii wskazań o charakterze moralnym. Kryzys ekologiczny można bowiem przezwyciężyć tylko przez wyjście z kryzysu moralnego człowieka, ukierunkowanie go na prawdę, bo tylko wówczas jest szansa, aby zlikwidować przejawy jego destrukcyjnego działania w obszarze natury.

Chrześcijańską postawę wobec przyrody sprowadzić więc można do troski o to, aby dzieło Boże nie ulegało degradacji i zniszczeniu, lecz osiągało coraz większą doskonałość. W tym właśnie duchu należy widzieć dar władzy i możliwość panowania powierzone przez Boga człowiekowi.

Sprawując swoją trudną „władzę” nad naturą, człowiek potrzebuje wielkiej mądrości, pokory i posłuszeństwa. Zarówno wobec samej natury, jak i jej oraz jego Stwórcy.

BIBLIOGRAFIA

1. Boehner P., *Historia filozofii chrześcijańskiej*, tł. S. Stomma, Warszawa 1962.
2. Campbell B., *Ekologia człowieka*, Warszawa 1995.
3. Derdziuk A., *Św. Franciszek – patron ekologów* [w:] *Ekologia. Przesłanie moralne Kościoła*, red. J.J. Nagórny, J. Gocko, Lublin 2002.
4. Drane J., *Co New Age ma do powiedzenia Kościołowi*, Kraków 1993.
5. Ganowicz-Bączyk A., *Średniowieczne źródła antropocentryzmu*, „*Studia Ecologiae et Bioethicae*” 2011, 9.
6. Kijas Z., *Początki świata i człowieka*, Kraków 2004.

Mój proekologiczny styl życia

prof. dr hab. inż. Wiktoria Sobczyk

Prof. dr hab. inż. Wiktoria Sobczyk, AGH Akademia Górniczo-Hutnicza, Wydział Energetyki i Paliw, Katedra Technologii Paliw; specjalista ochrony i kształtowania środowiska, zajmuje się rolą edukacji ekologicznej społeczeństwa w zrównoważonym rozwoju, analizą oddziaływań antropogenicznych na środowisko, gospodarką odpadami w teorii i praktyce. Odznaczona przez studentów tytułem najlepszego wykładowcy swojego wydziału za rok 2022.

Rozwój współczesnej cywilizacji i techniki powoduje liczne zagrożenia. Przez wiele ostatnich dekad wysoko rozwinięte społeczeństwa traktowały przyrodę instrumentalnie. Na przełomie lat 60. i 70. XX w. zaczęto ogłaszać raporty uświadamiające społeczeństwu problem ograniczoności zasobów naturalnych, postępującą degradację środowiska naturalnego, istnienie barier rozwoju gospodarczego na świecie.

Ekologia to nauka o wzajemnych oddziaływaniach organizmów i ich środowiska. Termin ten pochodzi od greckich słów: oikos + logos = dom + nauka, więc dosłownie ekologia oznacza naukę o miejscu życia organizmów.

W znaczeniu potocznym ekologia rozumiana jest jako dziedzina życia zajmująca się zagadnieniami ochrony środowiska, a przymiotnik *ekologiczny* oznacza przyjazny środowisku. Ekologiczny może być dom, samochód, rower, proszek

do prania, a nawet papier toaletowy. Jak wielu z nas dziś myśli o przyszłości naszej planety, o następnych pokoleniach? Czy stać nas na rezygnację z dóbr cywilizacji? Jak mamy żyć, jak postępować, jak się zachować, z czego korzystać, czego sobie odmówić? Jak wielu z nas zadaje sobie te pytania? A może zadajmy sobie inne pytanie? Czy trudno nam będzie zrobić jeden krok w stronę natury? Jeden mały krok.

Chcąc zmienić świat, należy zacząć od siebie. Musimy nasze codzienne przyzwyczajenia poddać krytycznej ocenie z punktu widzenia wpływu na środowisko. Trzeba zdać sobie sprawę, że z kroków małych powstają czyny wielkie i że dopiero powszechność nawyków powoduje dostrzegalne efekty [5].

Aby żyć ekologicznie, wystarczy wprowadzić kilka drobnych zmian w codziennym zachowaniu. To nie może być decyzja na jeden dzień, na tydzień, na miesiąc. Postanowienie wymaga od nas solidności i staranności. Niemal 30 lat temu ekolog i pedagog Anna Kalinowska pisała, że „proekologiczny styl życia jest pojęciem złożonym” [3]. Na dobry początek zacznijmy od własnego gospodarstwa domowego. Wykorzystajmy do tego znany schemat działań.

SEGREGACJA ODPADÓW

Segregacja odpadów to jedna z prostszych czynności w domu. Na początek musimy się wyposażyć w dobre chęci. Przede wszystkim ogranicz powstawanie odpadów, nie dopuszczaj do ich nagro-

a

b

Fig. 1. Zgniecione odpady plastikowe (a) i przepełniony kontener na odpady (b)

madzenia – to ważny aspekt gospodarki odpadami.

Kup do domu kilka małych pojemników na odpady. Zapamiętaj, że kolorowe kontenery na odpady komunalne mają swoje przeznaczenie. Nigdy nie wrzucaj worków ze zmieszanyimi odpadami do kontenera z odpadami już posegregowanymi. To ciężki grzech. Jeśli nie umiesz rozróżniać rodzajów odpadów, to wrzuc worek do pojemnika z odpadami zmieszanyimi [6].

Jedna metalowa puszka poddana recyklingowi pozwala zaoszczędzić 90% energii potrzebnej do produkcji nowej. Opakowania plastikowe zawsze zgniataj po opróżnieniu z zawartości (fig. 1a). Bardzo wielu konsumentów wrzuca do kosza niezgniecione odpady plastikowe. W ten sposób kosze na śmieci ciągle są przepełnione (fig. 1b).

Część śmieci wytwarzanych w naszym domu stanowią odpady problemowe. Należą do nich odpady niebezpieczne, zawierające substancje wysoko toksyczne, groźne dla ludzi i zwierząt. Zużyte baterie, akumulatory, żrące chemikalia, stłuczone termometry rtęciowe, żarówki. Należy je oddzielać i oddać do właściwego punktu odbioru (w sklepach, szkołach, biurach) [7]. Odpadami problematycznymi są przeterminowane leki. Należy je zanieść do najbliższej apteki.

Papier jest łatwym materiałem do powtórnego wykorzystania. Ogranicz jego zużycie, korzystaj z papieru z makulatury. Zysk dla środowiska z powtórnie wykorzystanego papieru jest wielki. 1000 kg makulatury oszczędza życie 17 drzewom. W stosunku do wyprodukowania nowego papieru zużycie energii zmniejsza się o 60%, zużycie wody o 85%, skażenie wody o 95% i skażenie powietrza o 90%. Doceńmy papier toaletowy produkowany z makulatury – mamy szansę bez wysiłku znaleźć się w ekologicznej awangardzie. Niektóre czasopisma ekologiczne z dumą zaznaczają, iż druk wykonany jest na papierze z makulatury.

UPCYKLING – JAK TO DZIAŁA?

Warto spojrzeć z nowej perspektywy na wszechobecne przedmioty, które gromadzą się wokół. Sposobem na redukcję istniejących już rzeczy jest znalezienie im nowego zastosowania. Termin „upcykling” (1999 r.) coraz częściej pojawia się obok recyklingu. Dla przypomnienia recykling oznacza, że można przedłużyć życie materiałów poprzez ich wykorzystanie jako surowców. Co łączy ze sobą te dwa pojęcia i jakie są między nimi różnice? Koncepcja upcyklingu głosi, że dając nowe życie przedmiotom, czynimy je jeszcze bardziej atrakcyjnymi niż podczas ich pierwotnego użycia. Można powiedzieć, że za recykling odpowiada technika, zaś za upcykling – psychika. Różnica jest subtelna, jednak staje się wyraźna, kiedy spojrzysz się na konkretne przykłady. Upcykling to sposób na wyzwolenie kreatywności przy jednoczesnym dbaniu o środowisko.

Oprócz materialnych zysków z odzyskanych przedmiotów dużą wartość ma też wpływ na postawę i świadomość ekologiczną osób promujących takie działania. Pamiętaj, że niemal wszystkie materiały używane do wytwarzania przedmiotów codziennego użytku mogą być powtórnie użytkowane. Może to być źródłem ogromnej satysfakcji. Ideą upcyklingu jest ograniczenie konsumpcji,

ochrona środowiska naturalnego oraz redukcja wydatków. Zastosowania tego zjawiska upatruje się w różnych dziedzinach życia. Z upcyklingu powstają ubrania, przedmioty codziennego użytku, biżuteria. Dobrym rozwiązaniem dla zużytych produktów jest przerabianie ich na elementy dekoracyjne domu – stoliki, fotele, wazon, firany, obrazy. Bardzo popularne stają się meble z europalet (fig. 2).

Fig. 2. Kreatywność, pomysłowość i wyobraźnia są kluczowymi elementami procesu upcyklingu. Zestaw meblowy z europalet [1]

W sklepach z używaną odzieżą lub na pchlich targach mnóstwo jest niepotrzebnych ubrań i przedmiotów, które mogą przydać się innej rodzinie, a uszkodzone rupiecie znajdują nowych właścicieli.

Fig. 3. Legowisko dla psa wykonane z opony samochodowej [2]

Upcykling w praktycznym wydaniu jest szeroko rozpowszechniony w krajach Trzeciego Świata. Wynika to jednak z potrzeby zdobycia potrzebnych do przetrwania rzeczy lub poprawy komfortu życia. To, co uznaje się za odpadki, jest wykorzystywane do konstrukcji domów, zabawek, narzędzi. Dla przykładu zniszczone ubranie można przeznaczyć do

wycierania podłogi, a stare opony bywają wykorzystywane do wytwarzania obuwia lub ogrodzeń. Fig. 3 przedstawia sposób wykorzystania starej opony samochodowej na poślanie dla pieska.

Upcykling pomaga chronić środowisko, a przy okazji daje możliwość stworzenia czegoś wyjątkowego. Surowce są wszędzie, jedynym ograniczeniem jest wyobraźnia oraz pomysły.

OSZCZĘDZAJ WODĘ, PRĄD I CIEPŁO

Korzystaj z prysznica zamiast kąpieli w pełnej wannie. Zaoszczędzisz 10 razy więcej wody. Podczas mycia zębów zakręcaj kran. Zadbaj o to, by woda nie ciekła z niedokręconych kranów lub z rezerwuaru w łazience. Aż 30% wody zużywanej w domu to woda zużyta i spuszczone. Zaoszczędzony litr wody pomnożony przez parę milionów osób daje pojemność małego jeziora.

Oszczędność energii elektrycznej w domu ma niezaprzeczalny walor: płacimy niższe rachunki. Dziś na świecie trwoni się 50% wyprodukowanej energii! Zmień wszystkie żarówki na energooszczędne. Używaj kontaktów umożliwiających regulowanie natężenia światła. Na oświetlenie domowe przeznaczamy 20% zużytej energii. Każda domowa działalność: pranie, gotowanie, klimatyzowanie, może być przeprowadzona z większą troską o energię. Do prania wystarczy temperatura wody 40°C. Każda wyższa temperatura to zużycie energii, która może być wykorzystana przez telewizor przez 24 godziny. Lodówka i zamrażarka zużywają mniej energii, gdy są wypełnione. Pralkę i zmywarkę włączaj tylko wówczas, gdy są wypełnione. Gotuj tyle wody, ile ci potrzeba, nigdy więcej. Zaoszczędzona energia mogłaby zasilić 30% oświetlenia ulicznego Europy! [9]. Ładowarka telefoniczna stale podłączona do prądu marnuje 95% pobieranej energii. Przed wyjściem z domu wyłącz z gniazdka urządzenia elektryczne.

Załącz koniecznie termoregulatory przy kaloryferach. Zimą przykręcaj grzejniki, lepiej założyć sweter niż przegrzać mieszkanie. Redukcja ogrzewania w domu tylko o 1°C spowoduje zmniejszenie kosztów za energię o 10%. Otwieranie okien nie ma nic wspólnego z rozsądnym wietrzeniem, to tylko obniżanie temperatury pomieszczeń. Pamiętaj o uszczelnieniu okien i drzwi. Zasunięcie zasłon w czasie chłódów pozwoli zaoszczędzić połowę uciekającego ciepła.

OGRANICZ NIEPOTRZEBNE ZAKUPY, KUPUJ ROZSĄDNI

Pojedyncze decyzje przy zakupach, pomnożone przez tysiące klientów, są w stanie zadecydować o tym, co i jak się produkuje. W gospodarce rynkowej to właśnie klienci głosują portfelami za tym, co uważają za godne nabycia, a producenci muszą się temu podporządkować, jeśli chcą przetrwać. To konsumenci mogą dyktować warunki, kupując owoce wyhodowane bez pestycydów, spowodować, by kosmetyki nie były testowane na zwierzętach, wymuszać produkcję ekologicznych lakierów do podłogi, środków do prania bez fosforanów, podkoszulków z niewybielanej bawełny.

Zanim coś kupisz, zastanów się dwa razy, czy rzeczywiście tego potrzebujesz, czy zakup jest niezbędny. Wybieraj produkty, które będą ci długo służyć. Ostatnie dwa lata pandemii przekonały nas, że można rzadziej chodzić do sklepów i kupować mniej towarów. Zrezygnuj z kupowania produktów w zbędnych opakowaniach stanowiących tylko efektowny wygląd. Należy wyważyć proporcje między przyjemnością (kolorowe gustowne pudełeczka) a marnotrawstwem. Kupuj produkty w opakowaniach ze znakami graficznymi gwarantującymi nieszkodliwość dla środowiska. Zawsze zabieraj ze sobą torby wielokrotnego użytku. Odmawiaj przyjęcia towaru w plastikowych torbach, tzw. reklamówkach. Unikaj produktów jednorazowego użytku. Trudno mi będzie namówić cię na wybór napojów w zwrotnych butelkach. Ale zastanów się...

Kupuj 1,5-litrowe butelki wody mineralnej zamiast kilku małych. Więcej butelek to więcej zużytej energii na ich wyprodukowanie. I więcej odpadów. Zaopatruj się w żywność produkowaną w atestowanych gospodarstwach ekologicznych. Zrezygnuj z importowanych owoców i warzyw, spożywaj produkty sezonowe i regionalne, najlepiej z własnego ogrodu. Bądź świadomy. Wybieraj. O naszej ekologicznej świadomości może też świadczyć wybór ubrania. Powiedz mi, w co się ubierasz, a powiem ci, co wiesz o środowisku. Materiały naturalne (ekologiczne) to bawełna, wełna i len. Oprócz wdzięku i prostoty są też zdrowsze: lepiej przepuszczają powietrze, nie powodują uczuleń. Nie zapominajmy jednak o tym, że ich produkcja nie jest obojętna dla środowiska. Na plantacjach ba-

wełny stosuje się środki szkodnikobójcze i tony nawozów mineralnych. Hodowla owiec i kóz powoduje przy dużych zagęszczeniach degradację gleb. Dziś na szczęście eleganckie panie rzadko noszą futra, czy to naturalne, czy sztuczne.

Po mieście podróżuj komunikacją zbiorową, rowerem lub pieszo. Jeśli korzystasz z prywatnego auta, postaraj się o komplet pasażerów. W dalszą podróż wybierz się pociągiem lub innymi środkami transportu publicznego zamiast samochodem. Prowiant na drogę zapakuj do wielorazowych pudełek lub woreczków.

EKOLOGICZNY OGRÓD

W przydomowym ogródku zapewnij roślinom, zwierzętom i grzybom odpowiednie tempo życia. Rośliny przydomowe uprawiaj w sposób ekologiczny, który nie jest powrotem do natury, lecz organizowaniem ładu w przyrodzie opartego na harmonii między człowiekiem a przyrodą [8]. Ta metoda opiera się na podpatrywaniu przyrody oraz na rozsądnym planowaniu. W ogródku biodynamicznym nie używaj nawozów sztucznych ani środków szkodnikobójczych, lecz wykorzystaj pozytywne sąsiedztwo roślin (allelпатия dodatnia). Nie może tu zabraknąć kompostownika gwarantującego obieg substancji odżywczych. Do nawożenia stosuj kompost i nawozy mineralne. Odzyskuj wodę deszczową (fig. 4). Podczas suszy podlewaj rośliny w ogrodzie tylko raz z tygodniu.

Uroczym miejscem do aromaterapii jest ogródek warzywny uzupełniony cennymi ziołami i kwiatami (fig. 5). Wysokie trawy stanowią schronienie dla małych istot. Ogród to raj dla ptaków, zbuduj dla nich domki.

Przydomowe oczko wodne (fig. 6) utrzymuje cenną wilgoć, ułatwia oddychanie podczas upałów, pełni rolę wodopoju dla wiewiórek i innych zwierząt, jest zabezpieczeniem przed suszą.

KORZYŚCI Z PROEKOLOGICZNEGO STYLU ŻYCIA

Wprowadzenie proekologicznego stylu życia wymaga od nas zmiany przyzwyczajeń. Jaką będziemy mieli z tego korzyść? Otóż dzięki moim małym kroczkom dłużej zachowasz swoje zdrowie i zdrowie twoich najbliższych. Samorealizacja i właściwie spełniony obowiązek wobec obecnych i przyszłych pokoleń zapewnią ci równowagę psychiczną i dobre samopoczucie. Proste

Fig. 4. Oszczędność wody deszczowej [fot. J. Niedzielski]

Fig. 5. Ogródek warzywny uzupełniony ziołami i kwiatami [fot. T. Niedzielska]

Fig. 6. Przydomowe oczko wodne [fot. J. Niedzielski]

działania pozwolą ci zrealizować zadania o dużym znaczeniu, takie jak: ograniczenie zjawiska globalnego ocieplenia, powrót do naturalnych cykli obiegu substancji odżywczych, racjonalne wykorzystywanie zasobów surowców kopalnych, utrzymanie niskiego poziomu emisji zanieczysz-

czeń przemysłowych i komunikacyjnych. Ochrona ginących i zagrożonych gatunków ze świata roślin, zwierząt i grzybów zapewni ich przetrwanie, a tobie da poczucie jedności z przyrodą oraz pozwoli radować się jej pięknem.

Jak widać, korzyści są uniwersalne i mają ogólnospołeczny charakter [10]. Ale czy musimy pytać o korzyści? Czy nie jest ważniejsza zmiana moralnej osobowości? Pięknie i bardzo trafnie określił to ponad 20 lat temu Wiesław Lipski: „Należy spowodować zmianę dobrego samopoczucia tych, którzy innych ludzi i całe swoje otoczenie traktują jak dodatek do swojego życia. [...] Czy działań zwróconych przeciwko środowisku i Ziemi nie należy rozpatrywać jako przestępstwa przeciw drugiemu człowiekowi i życiu w ogóle?” [4].

Wiara w lepszą przyszłość, ufność w dobroć człowieka, optymizm sprawią, że uratujemy Ziemię, wspólnie, małymi krokami. Warto? Warto!

LITERATURA

1. <http://www.meblezpalet.net/zestawy/12-naroznik-typu-s.html> (data wejścia 22 VII 2022)
2. <https://krokdozdrowia.com/stare-opony-wykorzystaj-je-na-8-sposobow> (data wejścia 22 VII 2022)
3. Kalinowska A., *Ekologia – wybór przyszłości*, Edition Spotkania, Warszawa 1993.
4. Lipski W., *Etyka w wychowaniu ekologicznym*, „Aura” 1999, nr 9, Dodatek ekologiczny dla szkół, nr 60, s. 1–2.
5. Sobczyk W., *Teoretyczna i eksperymentalna analiza edukacji ekologicznej młodzieży*, Prace monograficzne nr 357, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2003, ss. 216.
6. Sobczyk W., *Aspekty społeczne i środowiskowe gospodarki odpadami*, Wydawnictwa AGH, Kraków 2016, ss. 218.
7. Sobczyk W., *Odpady niebezpieczne: przepisy i codzienność*, Wydawnictwa AGH, Kraków 2019, ss. 252.
8. Tyman M., *Biodynamika na działce*, „Murator – dom letni” 1998, nr 2.
9. Wyłączaj. Oszczędzaj. Odzyskuj. Idź pieszo. Zmieniaj, „Aura” 2006, nr 11, s. 4.
10. Zaremba-Warnke S., *Korzyści oferowane odbiorcom w programach kształtujących proekologiczny styl życia*, „Gospodarka a Środowisko” 2007, nr 7: Zarządzanie środowiskiem – gospodarka przestrzenna – zarządzanie jakością.

Nie przerywać łańcucha wiedzy

dr hab. Łukasz Łuczaj, prof. UR

Miłośnik kwiatów i roślin, botanik. Zajmuje się naukowo etnobotaniką, czyli dokumentacją tradycji użytkowania roślin, botaniką użytkową, mykologią, nauką o grzybach. Na co dzień tworzy własny Dzikie Ogród w Pietruszej Woli na Pogórzu Dynowskim, gdzie na niewielką skalę produkuje mieszanki do zakładania łąk kwietnych, prowadzi kulinarne warsztaty dzikiego gotowania. Pracuje jako wykładowca w Instytucie Biologii i Biotechnologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Jakiś czas temu nie mogłem zrobić przelewu w banku Santander, bo znów im się system zawiesił. Coraz bardziej jesteśmy zależni od bycia on-line. Co z tego wyniknie? Kiedy moja córka wyrusza w podróż, przypominam jej, że ma pas z kieszenią w środku, gdzie można schować kilkanaście banknotów, i przypominam jej, żeby go użyła. I nie chodzi tu głównie o unikanie kieszonkowców – pas można komuś zabrać – ale chodzi o unikanie sytuacji, gdy padną bankomaty albo zgubi się kartę bankomatową. Zbyt wielu ludzi ostatnio zaczyna polegać WYŁĄCZNIE na rzeczywistości cyfrowej. Ja jestem w niej bardzo pogrążony, i fajnie można ją wykorzystać, ale chodzi o to, żeby się w niej nie utopić.

W swojej książce „W dziką stronę” z roku 2010 napisałem taki rozdziałik „Ewolucja”, który tu zacytuję, bo pasuje do tematu:

EWOLUCJA

Dziewiętnastowieczni ojcowie antropologii, tzw. ewolucjoniści, zakładali, że społeczeństwa rozwijają się od „dzikości” – czyli pierwotnych zbieraczy-łowców, poprzez „barbarzyństwo”, do cywilizacji. Potem teza ta była zwykle kontestowana przez ich następców, ale obecnie często się do niej powraca. Neoewolucjoniści pokazują, jak wielkie znaczenie dla kultur ma to, ile mogą wyprodukować jedzenia i w jaki sposób. Zbieracze-łowcy potrafili wyżywić bardzo mało osób z jednego kilometra kwadratowego. Efektywność użytkowania (wyzyskiwania!) ziemi rosła wraz z doskonaleniem metod rolniczych. Wraz z rozwojem rolnictwa, coraz mniejsza liczba bardziej udoskonalonych gatunków była nas w stanie wyżywić – od jakości przechodziłmy do ilości. Od dziesiątków gatunków zwierząt naziemnych, wodnych i roślin spożywanych przez przeciętnego zbieracza-łowcę doszliśmy do sytuacji, gdzie znaczna część populacji Ziemi żywi się kilkoma gatunkami zbóż, warzyw i zwierząt. Poza nielicznymi bogaczami z wierzchołka tej piramidy i niedobitkami dzikich ludów. Dzięki obniżeniu kosztów jedzenia mamy jednak więcej wolności w innych sferach – przemieszczaniu się, wybieraniu zawodów, posiadaniu.

Ci, którzy chcą powtórnie powrócić do życia jako zbieracze-łowcy, nie powinni tego reklamować. Gdyby nawet jedna czwarta rodaków ich posłuchała, w ciągu roku ogołociliby oni kraj ze wszystkich jadalnych zwierząt i większości jadalnych roślin, a i tak byliby głodni.

Czy warto więc próbować? Tak, ale z pełną świadomością porażki i szansy... na częściowy sukces. W przyrodzie jest wiele niewykorzystanych nisz. Częściowy powrót do zbieracko-łowieckiego trybu życia jest więc wskazany, dopóki nie obniża on tej wielkiej wartości, którą wciąż zachowaliśmy – współżycia kilku miliardów ludzi z wieloma milionami gatunków organizmów na Ziemi. Szukajmy więc grzybów w lesie albo wybierzmy się od czasu do czasu na ryby i zbierajmy pokrzywy do zupy. Przetrzaskajmy też lokalne śmietniska i zjadajmy nietknięte frytki pozostawione w barze, ale nie zastawiajmy pułapki na żubry i nie rzucajmy kamieniami w ptaki.

Okresowy powrót do paleolitycznego żywota można potraktować jako nowy obrzęd. Powtórnego nawiązania kontaktu z naturą. Nie ma sensu porzucać nagle wszystkich wytworów cywilizacji, bo pożeramy się nawzajem. Ważne jednak, aby zachować każdy maciupki element naszych paleolitycznych obyczajów. Dla dobra naszej psyche i naszego ciała. Od tak niedawna jesteśmy cywilizowanymi ludźmi.

Chyba największe zaległości są w szkole, która kilka godzin dziennie wtłacza dzieciom nienaturalne liczby i nienaturalne wiadomości. Pedagodzy powinni zamiast tego obowiązkowo zabierać dzieci do lasu, na jeden miesiąc, do samodzielnie skonstruowanych szałasów. Dzieci powinno kąpać się od czasu do czasu w zimnym jeziorze i kazać im wykopywać dzikie bulwy. Wyrzucić ze sklepików szkolnych batoniki i coca-colę. Niech w szkole stoi beczka z kiszoną kapustą i bochen chleba na zakwasie, wędzone ryby i gomółka sera. Niech dzieci znają wszystkie kwiaty w swoim lesie. A w Wielkim Tygodniu trzeba je przegłodzić ze dwa dni na specjalnym obozie w środku wielkiego lasu.

Niech dzikość będzie piramidą – to co jest nam wszystkim ludziom wspólne i zdrowe, jej podstawą, a to co dziwne, rzadkie, trudne, ale wciąż potrzebne zakamarkom duszy – jej wierzchołkiem.

KONIEC ROZDZIAŁU

Teraz rozszerzę moją myśl. Niezwykle ważne jest zachowanie wszystkich ogniw wiedzy, które doprowadziły do cywilizacji cyfrowej. Na wypadek wielkiej burzy magnetycznej na Słońcu. Może się okazać, że nie tylko zapomnieliśmy, jak

się poluje czy uprawia rośliny w ogródku, ale także jak się wytapia metale, robi w prosty sposób prąd, kuje miecze i motyki. A może lepiej, że ci co pozostaną, już nie będą w stanie się tak mnożyć i tworzyć cywilizacji? Szkoda tylko, że redukcja ludności z 9 miliardów do kilkunastu milionów będzie poprzedzona głodem i kanibalizmem. Okropne, ale niestety bardzo prawdopodobne. Szczególnie, gdy nie będziesz mógł już naładować smartfona i zrobić przelewu.

Przedruk za zgodą Autora

Źródło: <http://lukaszluczaj.pl/nie-przerywac-lancucha-wiedzy/>

Dlaczego paleobiologia? – zainteresowania i pasje

Dr hab. Iwona Kania-Kłosok, prof. UR

dr hab. nauk biologicznych, prof. UR. Prowadzi badania naukowe w zakresie paleobiologii, ze szczególnym uwzględnieniem paleoentomologii, Autorka i współautorka artykułów naukowych, a także książki w obszarze (paleo)biorożnorodności. Prowadziła badania naukowe w Polsce i za granicą, m.in. w Hiszpanii, Francji, Libanie, Chinach czy Republice Dominikany. Jest członkiem Zarządu Międzynarodowego Towarzystwa Paleoentomologicznego (*International Palaeoentomological Society IPS*).

Wielu studentów często pyta, skąd pochodzi materiał do badań paleobiologicznych, gdzie jest pozyskiwany, gdzie możemy odnaleźć skamieniałości dawnych żywych organizmów, skąd pochodzą inkluzje owadów zachowanych w różnowiekowych żywicach kopalnych czy w jaki sposób określany jest ich wiek? Jaki jest przebieg procesów fosylizacyjnych i czego dowodzą odnalezione szczątki dawnych organizmów zachowane w osadach, a także ślady ich życia?

Materiał kopalny dostarcza wielu dowodów na występowanie dawnych żywych organizmów na Ziemi, pozwala na wnioskowanie o historii życia, procesach zachodzących dawniej i dziś. Dla zrozumienia funkcjonowania dzisiejszych ekosystemów konieczne jest „cofnięcie się” do czasu, kiedy one powstawały. Fundamentalnym chociażby dla wyjaśnienia procesów koewolucji roślin kwiatow-

wych i owadów jest okres kredowy, w tym czasie nastąpiła szybka radiacja i różnicowanie się roślin okrytozalążkowych. Organizmy, jakie wówczas występowały, należą zarówno do form archaicznych, jak i współczesnych. Obok taksonów, które wymarły ostatecznie na granicy okresu kredowego i paleogenu, pojawiły się grupy dominujące również dziś. Wiele z współczesnych ekosystemów kształtowało się właśnie w okresie wczesnej kredy (Stanley 2002). Wtedy tworzyły się złoża wielu żywic kopalnych, takich jak np. bursztyn hiszpański, francuski, birmański, tajmyrski czy kanadyjski, w których odnajdujemy liczne interesujące inkluzje dawnych żywych organizmów, najczęściej owadów. Ich pancerzyki chitynowe często pozostają zachowane w bardzo dobrym stanie, co umożliwia odtworzenie nawet tych najdrobniejszych szczegółów ich morfologii. Około 130–125 milionów lat temu tworzyły się złoża bursztynu libańskiego, najstarszego kredowego typu żywicy kopalnej z dużą liczbą inkluzji biologicznych. Złoża tej żywicy kopalnej występują na terenie Libanu aż w 450 miejscach, większość z nich datowana jest na wczesną kredę, barrem (Maksoud i in. 2017). Powstawały one w gęstych, tropikalnych i subtropikalnych lasach o wysokiej wilgotności na obszarze północno-wschodniej Gondwany. Spośród inkluzji pochodzących np. ze stanowiska Hammana-Mdeyrij ponad 50% stanowią skamieniałości muchówek. Bardzo ważnym aspektem jest to, że inkluzje w bursztynie libańskim dokumentują obecność najstarszych przedstawicieli współcześnie żyjących rodzin owadów, ale też najmłodszych przedstawicieli

Kredowa muchówka zachowana w osadzie (Santana, Brazylia)

rodzin wymarłych z okresu wczesnej kredy (Makso-ud i in. 2017). Właściwie poza bursztynem libańskim nie istnieją na świecie tak obfite źródła skamieniałości lądowych, które odpowiadałyby temu okresowi. To właśnie w tej żywicy kopalnej odnajdujemy inkluzje ciał muchówek sygaczowatych (Limoniidae) z rodzaju *Helius*, najstarszych przedstawicieli podrodziny Limoniinae reprezentowanej również w faunie współczesnej, a jednocześnie dowody na to, że owady te już w okresie kredowym musiały bardzo szybko, w drodze ewolucji, przystosować się do nowego spektrum pokarmowego. Aparat gębowy muchówek z rodzaju *Helius* wyposażony jest w charakterystycznie wydłużone rostrum służące najprawdopodobniej do zdobywania pokarmu z wewnętrznych części roślin. Już w okresie kredowym u najstarszych przedstawicieli rodzaju *Helius* rostrum było wydłużone. Skamieniałości tych muchówek w bursztynie libańskim informują, że owady te już wtedy były najprawdopodobniej przystosowane do nowego spektrum pokarmowego, co może potwierdzać także równoległą ewolucję muchówek i roślin kwiatowych. Wśród eoceńskich inkluzji zachowanych w bursztynie bałtyckim z kolei odnajdujemy szeroki wachlarz

gatunków muchówek z rodzaju *Helius* z mniej lub bardziej wydłużonym rostrum, podobnie jak u tych występujących w faunie współczesnej, w różnych miejscach na Ziemi. Dzięki odkryciom związanym z badaniami kredowego bursztynu libańskiego czy hiszpańskiego możliwe stało się wnioskowanie o kierunkach ewolucji wielu grup owadów, w tym m.in. muchówek sygaczowatych (Limoniidae) z rodzaju *Helius*, ich gwałtownej radiacji w okresie kredowym, a także prawdopodobnej koewolucji z Angiospermae.

To jeden z licznych przykładów dotyczących tego, jakie możliwości daje nam analiza materiału kopalnego.

Opracowywanie modeli ewolucyjnych na podstawie unikatowych materiałów badawczych, analiz taksonomicznych i filogenetycznych opartych na nowych zestawach cech stają się możliwe dzięki odkrytym niedawno inkluzjom w różnowiekowych żywicach kopalnych czy skamieniałościom w osadach. Materiały tego typu dają nowe możliwości badań, a uzyskane wyniki pozwalają niejednokrotnie na rewizję dotychczasowych hipotez dotyczących zmian, jakie zachodziły w ekosystemach dawnych epok. Ich

zróznicowany wiek i położenie geograficzne dają okazję do interesujących studiów porównawczych. Część materiałów badawczych pochodzi z dawnej Gondwany, jak np. inkluzje w bursztynie libańskim, część z Laurazji. Wyniki badań mają także duże znaczenie dla zrozumienia procesów, jakie zachodzą we współczesnych ekosystemach. Badane materiały należy rozpatrywać również w aspekcie paleoekologicznym. Żywice kopalne tworzyły się w innym środowisku niż odciski w skałach osadowych, interesujące i znaczące staje się więc porównanie tych dwóch źródeł skamieniałości. Porównanie materiałów pochodzących z dawnej Gondwany i z Laurazji daje możliwości wnioskowania o odmiennych drogach ewolucji poszczególnych grup organizmów na skutek rosnącej izolacji przestrzennej. Kalibracja zegara molekularnego w oparciu o wiek poszczególnych gatunków kopalnych w odniesieniu do bezwzględnego wieku okazów umożliwia niejednokrotnie ustalenie chronologii drzewa filogenetycznego, a także rekonstrukcję przyszłych filogenez opartych na danych molekularnych.

Intensywne badania nad skamieniałościami w kredowym bursztynie birmańskim prowadzone w XXI w. przynoszą zaskakujące odkrycia. Żywicę tę cechuje wyjątkowa różnorodność gatunkowa, a także duża liczebność i zróznicowanie taksonomiczne owadów zachowanych w postaci inkluzji. Odkrycie nowej dla nauki muchówki z rodzaju *Dicranoptycha* w bursztynie birmańskim sugeruje, że radiacja rodzaju *Dicranoptycha* miała miejsce już we wczesnej kredzie, daje to nowe spojrzenie na ewolucję grupy oraz jej pozycję taksonomiczną (Kania i in. 2015). Innym przykładem może być odkrycie pierwszego przedstawiciela rodzaju *Mycetobia* w kredowym bursztynie birmańskim, to niepodważalny dowód na to, iż owady te występowały na Ziemi znacznie wcześniej niż dotychczas sądzono. Najstarszych przedstawicieli rodzaju *Mycetobia* znano do tej pory jedynie z eoceńskiego zapisu kopalnego (Kania i in. 2019).

Na podstawie skamieniałości można wnioskować o dawnych żywych organizmach, nie tylko ich budowie, trybie życia czy pośrednio środowisku, w jakim występowały, ale także relacjach między tymi organizmami, takich jak drapieżnictwo czy pasożytnictwo. Badania porównawcze z przedstawicielami rodzajów czy wyższych jednostek taksonomicznych występującymi w faunie współczesnej, analizy typu *total*

evidence przeprowadzane w oparciu o materiały kopalne i badania genetyczne współczesnych przedstawicieli pozwalają również na odtwarzanie dróg ewolucji wybranych grup organizmów.

Powstawanie i kształtowanie się zainteresowań u człowieka obserwuje się już na bardzo wczesnym etapie jego rozwoju w kontaktach ze światem zewnętrznym. Najbardziej korzystną strukturą zainteresowań jest ta, w której występują zainteresowania szerokie i wielostronne, należy je podtrzymywać i wzmacniać, a nawet podsycać i pielęgnować, jeżeli oczywiście mają one pozytywny wydźwięk (Depczyńska 2011).

Dzięki zdolności do abstrakcyjnego myślenia człowiek zawsze dokonywał pewnych uogólnień na podstawie uzyskanych doświadczeń i coraz bardziej świadomie dążył do poznania otaczającej go rzeczywistości, do uporządkowania wiadomości o otaczającym go świecie (Godlewski i in. 1978).

Nieodłączne w procesie uczenia się jest zadawanie pytań, uczenie się przez działanie, jest ono wpisane w naturalne predyspozycje człowieka. Niemal cała aktywność człowieka, od pracy, poprzez zabawę, do interakcji z rodziną i przyjaciółmi, wymaga jakiejś formy uczenia się (Zimbardo i in. 2017).

Szczere zaangażowanie się w proces poznawczy jest podstawą uczenia się człowieka. Istotne stają się umiejętności samodzielnej myślenia, poziom motywacji, naturalne uwarunkowania, zainteresowania i pasje (Klichowski 2011).

Głębokie zaangażowanie, jak również pasja często cechują studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego, którzy podejmują się rozwiązywania problemów badawczych z zakresu paleobiologii. Poniżej przytoczono wypowiedzi absolwentów i studentów kierunku biologia Uniwersytetu Rzeszowskiego, w tym jednej osoby z niepełnosprawnością ruchową, którzy realizowali lub realizują prace badawcze w zakresie paleobiologii, głównie o tematyce dotyczącej zróznicowania morfologicznego i taksonomicznego owadów kopalnych w aspekcie filogenetycznym. Przeprowadzone badania obejmowały analizy zarówno tych zupełnie wymarłych taksonów, jak i przedstawicieli grup znanych np. od wczesnej kredy, a reprezentowanych również w faunie współczesnej, jako grupy bardziej liczne i zróznicowane pod względem gatunkowym czy nawet reliktowe.

Wypowiedzi absolwentów i studentów kierunku biologia Uniwersytetu Rzeszowskiego:

Termit w kopalu kolumbijskim

Organizmy żywe otaczają człowieka na każdym kroku. Niewiele osób jednak zadaje sobie pytanie, skąd właściwie się one wzięły i dlaczego wyglądają oraz żyją tak, a nie inaczej? Dlaczego rośliny okrytonasienne wytwarzają niekiedy piękne i malownicze kwiaty? Dlaczego ptaki są w stanie wzbić się do lotu? Dlaczego komar, który tak często uprzykrza nam letnie wieczory, posiada aparat gębowy typu kłującego? Można odpowiedzieć krótko – ponieważ stanowi to przystosowanie do określonych warunków środowiska. Mimo że odpowiedź ta jest trafna, to jest ona odpowiedzią o charakterze skrótowym. Aby zrozumieć współczesne życie, konieczne jest zerknięcie w przeszłość i odniesienie się do danych paleontologicznych. Historia życia sięga około 4,1 mld lat. Współczesny świat organizmów żywych, który sami współtworzymy i obserwujemy, jest więc jedynie wierzchołkiem góry lodowej. Skoro współczesny świat biotyczny jest jedynie płyczną całej niezwykle bogatej historii życia, wydawać by się mogło, że posiadamy o wiele więcej informacji na temat organizmów wymarłych niż tych współczesnych, jednak nic bardziej mylnego. To, na podstawie czego możliwe jest badanie wymarłych organizmów, a mowa o zapisie kopalnym, jest niekompletne. Oznacza to, że nie wszystkie

wymarłe taksony zachowały się w postaci skamieniałości. Szacuje się, że na podstawie zapisu kopalnego opisano około 1% gatunków żyjących w przeszłości. Czy próba badania dawnego życia nie jest więc walką z wiatrakami? Oczywiście, że nie. Mimo tak skąpych informacji z sukcesem udaje się opisywać wymarłe linie ewolucyjne, wnioskować o środowisku życia wymarłych organizmów oraz o zależnościach ekologicznych między nimi. To, co w moim mniemaniu jest w paleobiologii najbardziej intrygujące, to fakt, że zachowały się jakiegokolwiek ślady dawnego życia. Czy nie jest czymś niezwykle dziwnym trzymanie w dłoni odcisku oligoceńskiej ryby, która około 30 mln lat temu pływała w wodach oceanu Tetydy? Czy nie cieszy oka widok muchówki znakomicie zachowanej w bryłce bursztynu libańskiego, która około 140 mln lat temu przesiadywała na liściach drzew bursztynodajnych lasów Azji Południowo-Wschodniej? Ten także prosty zachwyty jest w moim przypadku iskrą rozpalającą ciekawość paleobiologii. Ciekawość ta daje z kolei motywację do poświęcenia się badaniom nad niezwykle dziwnym światem wymarłych organizmów, o którym paleobiolodzy próbują dowiedzieć się jak najwięcej niczym detektywi, ślad po śladzie dochodząc do prawdy.

lic. Patryk Wąsacz, absolwent kierunku biologia Uniwersytetu Rzeszowskiego, wolontariusz Zespołu Paleobiologii i Biologii Ewolucyjnej

Mając 12 lat, obejrzałem pierwszy raz „Park Jurajski” i od pierwszych minut filmu zwróciłem uwagę nie na ożywione dinozaury, ale właśnie na pracę Alana Granta – paleontologa. Wybierając kierunek studiów, kierowałem się szerokimi zainteresowaniami (bezkąrowce i mechanizmy ewolucji), gdyż nie zdawałem sobie wtedy jeszcze sprawy, że w przyszłości będę mógł zajmować się podobną dziedziną co filmowy bohater z dzieciństwa.

Możliwość badań nad kopalnymi owadami i rozwijanie zainteresowań z dziedziny paleontologii na nowo obudziło fascynację z dzieciństwa. Nigdy wcześniej nie byłem tak blisko namacalnej historii Ziemi sprzed milionów lat jak podczas doktoratu. Świat widziany przez pryzmat skamieniałości pobudza wyobraźnię, a spoglądanie przez bursztyn prosto na inkluzje owadów zastygłych w minionych erach jest niesamowitym doświadczeniem.

dr Maciej Wojtoń, absolwent kierunku biologia Uniwersytetu Rzeszowskiego

Od kiedy pamiętam, interesowałem się dinozaurami, różnymi wymarłymi gatunkami. Prawdopodobnie miały na to wpływ „głośne filmy” o takiej tematyce, które oglądałem w dzieciństwie. Później moje zainteresowania zmieniły się w pasję i zamiłowanie do nauk biologicznych. Szczególnie interesowała mnie nauka o zwierzętach, przede wszystkim tych wymarłych, co zostało ze mną przez całe dotychczasowe życie. Dlatego zdecydowałem się na realizację swoich pasji na studiach biologicznych i chciałem w przyszłości kontynuować prace badawcze nad zwierzętami kopalnymi.

Dominik Świątek, student kierunku biologia Uniwersytetu Rzeszowskiego

Na studiach na kierunku biologia, kiedy każdy z nas musiał stanąć przed tym trudnym wyborem, jaką dalszą ścieżkę obrać, wielu z moich znajomych wybierało dziedziny eksperymentalne jak biologia komórki czy genetyka. Zapytani dlaczego, odpowiadali „bo to jest przyszłość”. A ja postawiłem sobie pytanie „a co z przeszłością”? Przecież wszystko, co nas otacza, ma swój początek wiele milionów lat temu. To właśnie fascynacja tym, jak życie wyglądało kiedyś, jakie formy przybierały rośliny, jak wyglądały zwierzęta i dlaczego właśnie tak, a nie

inaczej, pomogły mi podjąć decyzję o wybraniu tej niezwyklej dziedziny nauki, jaką jest paleobiologia.

Możliwość wzięcia do ręki skamieniałości czy żywicy kopalnej, która ma od setek milionów do kilkudziesięciu milionów lat, jest tak niewiarygodne, że zaczyna nas wciągać w swój świat. Chcemy zgłębić tajemnicę tych kopalnych organizmów. Dlaczego tak wyglądały, w jakim środowisku żyły, czy podobieństwo do współcześnie występujących organizmów jest powiązane, a jeśli tak, to w jaki sposób. Fakt, że niekiedy na podstawie jednego odnalezionego organizmu możemy wyznaczyć nowy dla nauki gatunek i podzielić się tym ze światem, daje poczucie, że robimy coś naprawdę niezwykłego.

dr Wiktoria Jordan-Stasiło, absolwentka kierunku biologia Uniwersytetu Rzeszowskiego

BIBLIOGRAFIA

1. Depczyńska D. (2011), *Stymulowanie zainteresowań dzieci w wieku przedszkolnym zainteresowaniami starszego rodzeństwa*, „Pedagogika Rodziny”, 1(3/4): 151–174.
2. Godlewski M., Kranciewicz S., Wujek T. (1978). *Pedagogika*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 692 p.
3. Kania I., Wang B., Szwedo J. (2015), *Dicranoptycha Osten Sacken, 1860 (Diptera, Limoniidae) from the earliest Cenomanian Burmese amber*, „Cretaceous Research”, 52: 522–530.
4. Kania I., Wojtoń M., Krzemiński W. (2019), *The oldest Mycetobia Meigen, 1818 (Diptera, Anisopodoidea) from Upper Cretaceous amber of northern Myanmar*, „Cretaceous Research” 95: 302–309.
5. Klichowski M. (2011), *Rozwój zainteresowań uczniów a Płynna Nowoczesność Zygmunta Baumana*, „Studia Edukacyjne”, 15.
6. Maksoud S., Azar D., Granier B., Geze R. (2017), *New data on the age of the Lower Cretaceous amber outcrops of Lebanon*, „Paleoworld”, 26: 331–338.
7. Stanley S.M. (2002), *Historia Ziemi*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 705 p.
8. Zimbardo P., Johnson R., McCann V. (2017). *Psychologia. Kluczowe Koncepty. Podstawy Psychologii*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 308 p.

Co nowego w prawie?

Wybrane zmiany

dr Ewa Bonusiak

Kolegium Nauk Społecznych, Instytut Nauk Prawnych, konsultant ds. osób z niepełnosprawnością UR, radca prawny, zainteresowania naukowe koncentruje wokół prawnych form działania administracji publicznej, w szczególności umów publiczno-prawnych.

1. Minimalne wynagrodzenie w górę

Od 1 stycznia 2023 r. wzrosło minimalne wynagrodzenie za pracę do 3490 zł oraz minimalna stawka godzinowa do wysokości 22,80 zł. Ponadto od dnia 1 lipca 2023 r. minimalne wynagrodzenie za pracę wzrośnie do 3600 zł, a minimalna stawka godzinowa do 23,50 zł.

2. Wzrost świadczenia pielęgnacyjnego

Wysokość świadczenia pielęgnacyjnego w bieżącym roku wzrosła do 2458 zł i jest wyższa o 339 zł w porównaniu z rokiem ubiegłym. Wzrost kwoty świadczenia pielęgnacyjnego jest uzależniony od wzrostu procentowego minimalnego wynagrodzenia za pracę.

3. Większe nakłady na asystentów osobistych osób niepełnosprawnych

Wzrosły nakłady na wsparcie asystentów osobistych osób z niepełnosprawnościami do 610 mln zł. Wysokość wsparcia dla samorządów bio-

rażących udział w tym programie wynosi blisko 510 mln zł. Początkowo było to 150 mln zł. Natomiast budżet dla organizacji pozarządowych to 100 mln zł. Program realizowany jest w ramach Funduszu Solidarnościowego.

4. Opieka wytchnieniowa – edycja na 2023 r.

Ze względu na duże zainteresowanie samorządów zwiększono dofinansowanie na realizację programu resortowego „Opieka wytchnieniowa” z 60 mln zł do ponad 150 mln zł w 2022 r. – dla jednostek samorządu terytorialnego. Dla organizacji pozarządowych to 40 mln zł. Do udziału w edycji w poprzednim roku zgłosiło się prawie 960 gmin/powiatów z 16 województw. W obecnym roku na realizację Programu Minister Rodziny i Polityki Społecznej przeznaczył kwotę 150 mln zł. O dofinansowanie w ramach Programu mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, gminnego lub powiatowego. Realizacja Programu następuje w trybie naboru wniosków. Program realizowany jest w ramach Funduszu Solidarnościowego. Jego celem jest wsparcie członków rodzin lub opiekunów sprawujących bezpośrednią opiekę nad dziećmi z orzeczeniem o niepełnosprawności i osobami posiadającymi orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczenie traktowane na równi z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, którzy wymagają usług opieki wytchnieniowej. Program ma im zapewnić czasowe odciążenie od codziennych obowiązków łączących się ze sprawowaniem opieki, zapewnienie czasu na odpoczynek i regenerację.

5. Większe przychody dla pobierających rentę socjalną wciąż aktywnych zawodowo

Od 2022 r. osoby pobierające rentę socjalną i wciąż aktywne zawodowo mogą osiągać przychody w wysokości do 130 proc. przeciętnego wynagrodzenia. Zgodnie z nowymi przepisami renta socjalna podlega tym samym zasadom zawieszenia lub zmniejszenia, co emerytury i renty z tytułu niezdolności do pracy. Wysokość takiego świadczenia nie będzie pomniejszana w przypadku osiągnięcia do 70 proc. przeciętnego wynagrodzenia. Natomiast przychody rencistów w wysokości od 70 proc. do 130 proc. będą zmniejszały wielkość renty socjalnej, jednak nie więcej niż o maksymalną kwotę zmniejszenia. Dopiero przekroczenie pułapu 130 proc. spowoduje zawieszenie świadczenia.

Od 1 stycznia 2023 r. kwota najniższej renty z tytułu niezdolności do pracy wynosi 1588,44 zł miesięcznie dla osób całkowicie niezdolnych do pracy i 1191,33 zł miesięcznie – dla osób częściowo niezdolnych do pracy. Do końca lutego 2023 można dorobić do renty 4 536,50 zł brutto. Jeśli miesięczny zarobek zmieści się w tym limicie, to renta nie ulegnie żadnemu zmniejszeniu. Przekroczenie kwoty 4 536,50 zł brutto miesięcznego wynagrodzenia spowoduje zmniejszenie renty o kwotę przekroczenia. Jeśli miesięczny zarobek uzyska wyższą wartość niż 8 424,90 zł brutto (130% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia), to ZUS zawiesi wypłatę renty. Podany „górny” limit dorabiania do renty w wysokości 8 424,90 zł brutto obowiązuje do końca lutego 2023. Podobnie jak

limit „dolny” jest aktualizowany raz na trzy miesiące na podstawie danych o wynagrodzeniach.

6. Powstanie lista chorób rzadkich i genetycznych, przy których nie będą wydawane orzeczenia na określony czas. Nie wiadomo jednak, jakie schorzenia się na niej znajdą i od kiedy będzie obowiązywać

Podnoszony od wielu lat przez rodziców problem wydawania orzeczeń o niepełnosprawności na krótki czas, mimo że choroba dziecka nie ma szans na wyleczenie, ma zostać w końcu wyeliminowany. Paweł Wdówik, wiceminister rodziny i polityki społecznej oraz pełnomocnik rządu ds. osób niepełnosprawnych, zapowiedział opracowanie listy schorzeń, których występowanie u dziecka będzie skutkowało wydaniem orzeczenia na maksymalny czas. Jednak zdaniem ekspertów opracowanie takiego wykazu może być trudne.

7. Zmiany w prawie pracy w 2023 r. dotyczące pracy zdalnej

W tym roku nastąpi nowelizacja przepisów Kodeksu pracy. Unijne dyrektywy w tej sprawie zostały przyjęte już w 2019 r. Dotyczą one przejrzystych warunków pracy oraz równowagi pomiędzy pracą a życiem prywatnym. Polska powinna była je wprowadzić najpóźniej w sierpniu ubiegłego roku, tak się jednak nie stało. Nowe przepisy wejdą w życie 7 kwietnia 2023 r. Zapowiadane zmiany w Kodeksie pracy mają w szczególności dotyczyć

umów o pracę, urlopów, a także organizacji pracy zdalnej. Pandemia koronawirusa spowodowała, że wielu pracowników na stałe zmieniło sposób wykonywania zadań służbowych.

Nowelizacja przepisów zakłada:

- możliwość nałożenia przez pracodawców obowiązku pracy zdalnej w przypadku ogłoszenia stanu nadzwyczajnego, stanu zagrożenia epidemicznego lub epidemii, a także w okresie do 3 miesięcy od ich zakończenia;
- możliwość polecenia czasowej pracy zdalnej dla pracowników w przypadku braku zapewnienia bezpiecznych oraz higienicznych warunków pracy, ze względu na działanie czynników niezależnych od pracodawcy;
- możliwość wykonywania pracy zdalnej okazjonalne, na wniosek pracownika, który będzie mógł być złożony w formie papierowej lub elektronicznej. Okazjonalna praca zdalna w roku kalendarzowym nie może przekroczyć 24 dni. W przypadku odmowy udzielenia okazjonalnej pracy zdalnej pracodawcy będą zobowiązani do poinformowania o jej przyczynie w terminie do 7 dni roboczych.

Znowelizowane przepisy dotyczące okazjonalnej pracy zdalnej w przypadku rodziców nieco ograniczają możliwości pracodawcy. Nowe zapisy będą dotyczyły:

- jednego z rodziców dziecka posiadającego zaświadczenie o ciężkim i nieodwracalnym upośledzeniu albo nieuleczalnej chorobie zagrożającej jego życiu, które powstały w okresie rozwoju prenatalnego dziecka lub w czasie porodu;
- jednego z rodziców dziecka, które legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności;
- jednego z rodziców dziecka, które wymaga wczesnego wspomagania rozwoju, posiada orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych;
- kobiet w ciąży;
- rodzica wychowującego dziecko, które nie ukończyło 4. roku życia;
- pracowników sprawujących opiekę nad członkami najbliższej rodziny lub partnerem, jeżeli osoby te posiadają orzeczenie o niepełnosprawności albo orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Kodeks pracy określi także obowiązki i prawa obu stron wynikające z pracy zdalnej. Pracodawcy będą zobligowani do zapewnienia pracownikom sprzętu niezbędnego do wykonywania swoich obowiązków oraz jego konserwacji. Według projektu nowelizacji pracownik będzie mógł korzystać z prywatnego sprzętu po porozumieniu z pracodawcą. W takim przypadku zatrudniony będzie mógł jednak ubiegać się o ekwiwalent pieniężny.

Nowe przepisy nałożą także na pracodawcę obowiązek zwrotu kosztów energii elektrycznej i usług telekomunikacyjnych używanych podczas wykonywania czynności służbowych. Zwrot może mieć formę rozliczenia lub ryczału. Nowością jest również obowiązek określenia procedur dotyczących ochrony danych osobowych innych pracowników, współpracowników i klientów przez pracodawcę, a także przeprowadzenie szkolenia dla osób zatrudnionych w jego zakresie.

Prace sejmowe nad nowymi zapisami trwają od czerwca 2022 r.

8. Ustawa o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych

Zmiana dotyczy art. 46a ust. 1 pkt 1 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, polegającej na zwiększeniu wysokości dotacji celowych dla (PFRON) na miesięczne dofinansowania do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych do poziomu co najmniej 30% środków zaplanowanych na realizację tego zadania na dany rok. Termin wejścia w życie przepisów to 1 stycznia 2023 r. Poprzednio przepis art. 46a ust. 1 pkt 1 ustawy stanowił, że PFRON otrzymuje dotacje celowe z budżetu państwa na miesięczne dofinansowanie do wynagrodzenia pracownika niepełnosprawnego (o którym mowa w art. 26a ustawy) w wysokości do 30% środków zaplanowanych na realizację tego zadania na dany rok.

Jak podkreślają autorzy zmiany, potrzeba nowelizacji dotychczas obowiązujących przepisów wynika z faktu, że 19 lipca 2022 r. Rada Ministrów rozpatrzyła pozytywnie przedłożony przez ministra rodziny i polityki społecznej wniosek o przyjęcie do dalszych prac projektu zmiany ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, przyjęty uchwałą nr 102 przez strony pracowników i strony pracodawców Rady Dialogu Społecznego z 20 października 2021 r., a do-

tyczący zmiany art. 46a ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Według MRiPS przedmiotowa zmiana jest zasadna i potrzebna z uwagi na potrzeby w zakresie udzielanego przez PFRON wsparcia i możliwości poszerzenia zakresu realizowanych zadań z obszaru rehabilitacji zawodowej i społecznej. Istotne są działania zmierzające do zwiększenia zatrudnienia osób niepełnosprawnych skutkujące wzrostem wypłat dofinansowań do wynagrodzeń. Równie ważne są także działania mające na celu zwiększenie pomocy kierowanej do indywidualnych osób niepełnosprawnych za pośrednictwem jednostek samorządu terytorialnego, objęcie szerszym wsparciem fundacji i organizacji pozarządowych w zakresie finansowania podejmowanych przez nie przedsięwzięć zmierzających do poprawy jakości życia osób niepełnosprawnych, a także poszerzenie zakresu programów zatwierdzanych przez Radę Nadzorczą PFRON, ukierunkowanych na wspieranie rehabilitacji zawodowej i integracji społecznej osób niepełnosprawnych. Omawiana zmiana (wyższa dotacja dla PFRON na dofinansowanie wynagrodzeń) pozwoliłaby na przeznaczanie zwiększonych środków na realizację innych zadań powierzonych PFRON – uzasadnia potrzebę zmian resort rodziny i polityki społecznej. I wskazuje, że w ustawie budżetowej na 2022 r. przewidziano dotację dla PFRON w wysokości 676 mln na dofinansowania do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych. Ta kwota dotacji stanowi 18,8 proc. środków zaplanowanych przez PFRON na miesięczne dofinansowania do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych.

Jak twierdzi MRiPS, nowelizacja dotyczy zmiany art. 46a ust. 1 pkt 1 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, polegającej na zwiększeniu wysokości dotacji celowych dla (PFRON) na miesięczne dofinansowania do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych do poziomu co najmniej 30 proc. środków zaplanowanych na realizację tego zadania na dany rok. Poprzednio przepis art. 46a ust. 1 pkt 1 ustawy stanowił, że PFRON otrzymuje dotacje celowe z budżetu państwa na miesięczne dofinansowanie do wynagrodzenia pracownika niepełnosprawnego (o którym mowa w art. 26a ustawy) w wysokości do 30 proc. środków zaplanowanych na realizację tego zadania na dany rok – podkreślają projektodawcy. Jednocześnie informują, że na etapie procedowania wniosku MRiPS o przyjęcie projektu ustawy przez

Radę Ministrów do dalszych prac minister finansów zaproponował, by zmiana wysokości dotacji mogła obowiązywać od 2023 r., a nowy art. 46a ust. 1 pkt 1 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych brzmiał: Fundusz otrzymuje dotacje celowe z budżetu państwa: 1) na zadanie, o którym mowa w art. 26a – w wysokości 30 proc. środków zaplanowanych na realizację tego zadania na dany rok.

9. Umowa na okres próbny 2023. Co się zmienia?

Od 1 stycznia 2023 r. wchodzi w życie nowe zasady dotyczące zatrudniania osób na okres próbny. Mowa o czasie od 1 do 3 miesięcy. Jednak będzie to zależało od planowanego czasu zatrudnienia pracownika na kolejną umowę o pracę. O co chodzi? Skąd całe zamieszanie? Oto umowa na okres próbny 2023 – bez tajemnic.

Umowa o pracę na okres próbny będzie mogła być zawierana zgodnie z poniższymi wytycznymi:

- na 1 miesiąc – w przypadku zamiaru zawarcia z pracownikiem umowy o pracę na czas określony wynoszący mniej niż 6 miesięcy;
- na 2 miesiące – w przypadku zamiaru zawarcia z pracownikiem umowy na czas określony wynoszący przynajmniej 6 miesięcy, ale krótszy niż 12 miesięcy;
- na 3 miesiące – w przypadku zamiaru zatrudnienia pracownika na umowę o pracę na czas określony wynoszący co najmniej 12 miesięcy.

W uzasadnionych przypadkach pracodawca będzie miał możliwość przedłużenia umowy o pracę na okres próbny zawartej na 1 lub 2 miesiące o 1 miesiąc. Spowoduje to ich maksymalne wydłużenie do 3 miesięcy. Równocześnie będzie istniała możliwość wydłużenia okresu próbnego przez strony umowy o czas urlopu lub inne usprawiedliwione nieobecności pracownika.

Zawarcie kolejnej umowy o pracę na okres próbny z tym samym pracownikiem będzie możliwe tylko wówczas, jeśli pracownik zostanie zatrudniony do wykonywania innego rodzaju pracy niż przy poprzednim zatrudnieniu u tego pracodawcy. Jeśli natomiast charakter wykonywanej pracy nie ulegnie zmianie, kolejna umowa o pracę na okres próbny nie będzie mogła być zawarta. W takiej sytuacji pracodawca będzie mógł podpisać z pracownikiem tylko umowę o pracę na czas określony lub nieokreślony.

Programy PFRON wspierające studentów z niepełnosprawnością

mgr inż. Maciej Szymański

Dyrektor Państwowego Funduszu Rehabilitacji
Osób Niepełnosprawnych Oddział Podkarpacki

Studiujesz? Masz orzeczenie o niepełnosprawności w stopniu umiarkowanym lub znacznym? Skorzystaj z dofinansowań z PFRON.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) jako fundusz celowy wspierający osoby z niepełnosprawnościami w ich aktywizacji społecznej i zawodowej od wielu lat nieprzerwanie zabezpiecza w swoim budżecie środki finansowe dla osób studiujących.

Na przestrzeni 20 lat realizowane były programy STUDENT, STUDENT II i aktualnie tzw. Moduł II w programie Aktywny samorząd.

Osoby z niepełnosprawnościami, które posiadają umiarkowany lub znaczny stopień niepełnosprawności (oraz orzeczenia równoważne wydane np. przez ZUS), mogą co semestr ubiegać się o dofinansowanie kosztów kształcenia, w szczególności o pokrycie kosztów czesnego oraz w ramach tzw. dodatku innych kosztów związanych z nauką. Program obejmuje studentów studiów I i II stopnia, jednolitych magisterskich, podyplomowych, jak i doktoranckich. O dofinansowanie mogą się także ubiegać osoby uczęszczające do szkół policealnych. Łącznie można otrzymać dofinansowanie do 20 semestrów.

Każdego roku Zarząd PFRON ustala maksymalne kwoty, jakie może uzyskać wnioskodawca, przy czym należy podkreślić, że nie ma określonej górnej granicy dochodów uniemożliwiającej udział w programie.

Program jest finansowany ze środków PFRON, ale jego realizatorami są jednostki organizacyjne samorządów powiatowych. Zazwyczaj są to powiatowe centra pomocy rodzinie, miejskie ośrodki pomocy społecznej/rodzinie.

Wnioskodawca składa wnioski w jednostce powiatu, na terenie którego mieszka. Osoby posiadające podpis elektroniczny/profil zaufany na platformie ePUAP mogą składać wnioski o dofinansowanie w formie elektronicznej w dedykowanym systemie przygotowanym przez PFRON. Jest to tzw. SOW (system obsługi wsparcia), do którego można się zalogować na stronie: sow.pfron.org.pl

Z czego mogę skorzystać w Module I programu Aktywny samorząd?

Realizacja tego modułu ma na celu likwidację rozmaitych barier. Oto aktualnie realizowane obszary i zadania programu.

Obszar A – likwidacja bariery transportowej:

Zadanie 1 – pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16. roku życia) lub osób ze znacznym albo umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu ruchu.

Zadanie 2 – pomoc w uzyskaniu prawa jazdy, adresowana do osób ze znacznym albo umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu ruchu.

Zadanie 3 – pomoc w uzyskaniu prawa jazdy, adresowana do osób ze znacznym albo umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu słuchu, w topniu wymagającym korzystania z usług tłumacza języka migowego.

Zadanie 4 – pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu, adresowana do osób ze znacznym albo umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu słuchu.

Obszar B – likwidacja barier w dostępie do uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym:

Zadanie 1 – pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania, adresowana do osób z orzeczeniem

o niepełnosprawności (do 16. roku życia) lub do osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu wzroku lub obu kończyn górnych.

Zadanie 2 – dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania.

Zadanie 3 – pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania, adresowana do osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu wzroku.

Zadanie 4 – pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16. roku życia) lub osób ze znacznym albo umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu słuchu i trudnościami w komunikowaniu się za pomocą mowy.

Zadanie 5 – pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego sprzętu elektrycznego, zakupionego w ramach programu, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16. roku życia) lub osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności.

Obszar C – likwidacja barier w poruszaniu się:

Zadanie 1 – pomoc w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16. roku życia) lub osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności i dysfunkcją uniemożliwiającą samodzielne poruszanie się za pomocą wózka inwalidzkiego o napędzie ręcznym.

Zadanie 2 – pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego skutera lub wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16. roku życia) lub osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności.

Zadanie 3 – pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, tj. protezy co najmniej na III poziomie jakości, adresowana do osób ze stopniem niepełnosprawności.

Zadanie 4 – pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne (co najmniej na III poziomie jakości), adresowana do osób ze stopniem niepełnosprawności.

Zadanie 5 – pomoc w zakupie skutera inwalidzkiego o napędzie elektrycznym lub oprzyrządowania elektrycznego do wózka ręcznego, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16. roku życia) lub osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu ruchu powodującą problemy w samodzielnym przemieszczaniu się i posiadających zgodę lekarza specjalisty na użytkowanie przedmiotu dofinansowania.

Obszar D – pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej (dziecka przebywającego w żłobku lub przedszkolu albo pod inną tego typu opieką), adresowana do osób ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, które są przedstawicielem ustawowym lub opiekunem prawnym dziecka.

Jestem już absolwentem i wyjeżdżam, aby znaleźć pracę.

W 2022 r. PFRON uruchomił pakiet S-A-M, „Samodzielność-Aktywność-Mobilność”. W ramach pakietu, również za pośrednictwem jednostek samorządów terytorialnych, realizowane są dwa programy: „Mieszkanie dla absolwenta” oraz „Dostępne mieszkanie”.

Pierwszy program adresowany jest do osób ze znacznym oraz umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, o ile – w tym drugim przypadku – orzeczenie zostało wydane z uwagi na narząd słuchu, które uzyskały status absolwenta w okresie 36 miesięcy poprzedzających datę złożenia wniosku i nie mają możliwości zamieszkania w miejscowości realizowania aktywności zawodowej. Osoby te mogą uzyskać ze środków PFRON dofinansowanie do kosztów najmu.

Drugi program kierowany jest do osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, które poruszają się wyłącznie przy wykorzystaniu wózka inwalidzkiego i chcą dokonać zamiany obecnego mieszkania na mieszkanie pozbawione barier. Wysokość dofinansowania stanowi różnicę pomiędzy ceną mieszkania nabywanego i sprzedawanego, nie może być jednak większa niż równowartość iloczynu 15 m² i wartość średniego wskaźnika przeliczeniowego kosztu odtworzenia 1 m² powierzchni użytkowej budynków mieszkalnych, ogłaszanej przez Bank Gospodarstwa Krajowego w programie „Mieszkanie na Start” na dany kwartał, w którym nabywane jest mieszkanie, obowiązującej dla lokalizacji mieszkania nabywanego.

Kiedy choroba lub wypadek uniemożliwiają pracę w dotychczasowym zawodzie – powrót do zdrowia, powrót do pracy

PFRON realizuje program pn. „Wypracowanie i pilotażowe wdrożenie modelu kompleksowej rehabilitacji umożliwiającej podjęcie lub powrót do pracy” (roboczo zwany: powrót do zdrowia – powrót do pracy lub rehabilitacja kompleksowa). To program przekwalifikowania zawodowego zapewniający uzyskanie nowych kwalifikacji zawodowych wszystkim tym, którzy z powodu choroby lub wypadku utracili możliwość wykonywania dotychczasowego zawodu, a chcieliby podjąć inną pracę, adekwatną do zainteresowań i stanu zdrowia.

Udział w projekcie wiąże się z kilkumiesięcznym (4–5 mies.) pobytem w Ośrodku Rehabilitacji Kompleksowej. Obecnie w Polsce funkcjonują cztery takie ośrodki: w Grębiszewie (woj. mazowieckie), w Nałęczowie (woj. lubelskie), w Wągrowcu (woj. wielkopolskie) i w Ustroniu (woj. śląskie).

Każdy z Uczestników projektu bierze udział równolegle w **trzech modułach**:

- **zawodowym**: ukierunkowanym na ułatwienie osobie z niepełnosprawnościami uzyskanie nowego zawodu i utrzymanie odpowiedniego zatrudnienia, co jest głównym celem rehabilitacji kompleksowej;
- **psychospołecznym**: mającym na celu przywrócenie motywacji uczestnika projektu do powrotu do pracy oraz przygotowanie go do uczestnictwa w życiu społecznym;
- **medycznym**: mającym na celu przywrócenie utraconych funkcji lub ich odtworzenie

w jak największym, możliwym do osiągnięcia, stopniu.

W efekcie uczestnicy uzyskują nowe kwalifikacje zawodowe, które poprawiają ich status na rynku pracy, pozwalając na uzyskanie zatrudnienia na otwartym rynku pracy. Rekrutacja do projektu trwa. Pracownik w Oddziale Podkarpackim PFRON do kontaktu to Agnieszka Ulak, tel. 882 789 258.

Na koniec pragniemy przypomnieć, że w każdym województwie działa Oddział PFRON. Jeżeli macie jakieś pytania, zapraszamy do naszego, Podkarpackiego Oddziału PFRON, al. Rejtana 10, II piętro, tel. 17 28 39 300, email: rzeszow@pfron.org.pl

Osiągnięcia sportowe studentów z niepełnosprawnościami reprezentujących BON UR

dr hab. prof. UR Iwona Tabaczek-Bejster

Kolegium Nauk Medycznych, Instytut Nauk o Zdrowiu, pełnomocnik rektora ds. osób z niepełnosprawnością, amatorka sportów wodnych, trener pływania, instruktor WOPR, instruktor narciarstwa.

Rok akademicki 2021/2022 był bardzo udany dla studentów reprezentujących Biuro ds. Osób z Niepełnosprawnościami i Klub Uczelniany AZS Uniwersytetu Rzeszowskiego pod względem osiągnięć sportowych. Wystartowali oni w kilku ogólnopolskich i jednej międzynarodowej imprezie sportowej.

W dniach 8–10 października 2021 r. w Dąbrowie Górniczej odbyły się VI Integracyjne Mistrzostwa Polski AZS **w Szachach**. W zawodach uczestniczyło 42 zawodników reprezentujących 14 uczelni. BON i KU AZS UR reprezentowało po raz pierwszy na tego typu imprezie dwóch szachistów: Michał Błat i Dominik Dendura studenci I roku studiów uzupełniających magisterskich na kierunku mechatronika. Zawodnicy mieli do rozegrania po 9 partii. Dominik Dendura w punktacji generalnej zajął II miejsce, natomiast Michał Błat IV, w punktacji drużynowej studenci UR wywalczyli również II miejsce.

W dniach 26–28 listopada 2021 r. w Gdańsku odbyła się kolejna edycja Integracyjnych Mi-

Integracyjne Mistrzostwa Polski AZS w Szachach, Dąbrowa Górnicza 2021

strzostw Polski AZS **w Tenisie Stołowym**. BON i KU AZS UR reprezentowało trzech zawodników: Wioletta Bator, studentka III roku socjologii, oraz Michał Błat i Dominik Dendura. Wioletta Bator zajęła V miejsce, Michał Błat był IV, a Dominik Dendura wywalczył III miejsce.

Integracyjne Mistrzostwa Polski AZS w Bilardzie i Kręglach, Częstochowa 2022

W dniach 25–27 lutego 2022 r. w Częstochowie odbyły się Integracyjne Mistrzostwa Polski AZS **w Bilardzie i Kręglach**. BON i KU AZS UR reprezentowało trzech zawodników: Wioletta Bator, Dominik Dendura oraz Szymon Mazur – student III roku na kierunku socjologia. W rozgrywkach bilardowych Wioletta Bator zajęła V miejsce, Dominik Dendura był XIII, natomiast Szymon Mazur wywalczył tytuł mistrza Polski.

Kolejne integracyjne mistrzostwa Polski odbyły się w dniach 25–27 marca 2022 r. w Katowicach, tym razem studenci rywalizowali **w badmintonie**. W zawodach uczestniczyło 61 zawodników z niepełnosprawnościami z 18 klubów uczelnianych AZS. BON i KU AZS UR reprezentowało trzech zawodników: Wioletta Bator, Dominik Dendura oraz Szymon Mazur. Tym razem Dominik Dendura w swojej katego-

rii zdobył brązowy medal, Wioletta Bator i Szymon Mazur uplasowali się na IV pozycjach.

W dniach 13–15 maja 2022 r. na pływalni Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu odbyła się VII edycja Integracyjnych Mistrzostw Polski AZS **w Pływaniu**. W zawodach pływackich wzięło udział 75 uczestników reprezentujących 22 kluby uczelniarne AZS. BON i KU AZS UR reprezentowało 4 studentów, którzy po raz kolejny nie zawiedli. Debiutująca na tego typu zawodach Klaudia Pachuta – studentka III roku na kierunku sztuki wizualne – zajęła II miejsce na dystansie 50 m stylem grzbietowym oraz III miejsce na dystansie 25 m stylem dowolnym, zaś Wioletta Bator – III miejsce na dystansie 25 m stylem dowolnym. Wśród mężczyzn swoją klasę po raz kolejny potwierdził Dominik Dendura, zdobywając I miejsce na dystansie 25 m stylem dowolnym oraz III miejsce na dystansie 50 m tym samym stylem. Stylem dowolnym płynął

Integracyjne Mistrzostwa Polski AZS w Pływaniu, Poznań 2022

Integracyjne Mistrzostwa Polski AZS w Tenisie Stołowym, Gdańsk 2021

również drugi debiutant, Sebastian Majewski – student III roku pedagogiki medialnej, zdobywając dwa II miejsca na dystansach 25 m i 50 m. Studenci na co dzień trenują pływanie pod okiem trenerów Iwony Tabaczek-Bejster i Artura Szymańskiego.

W dniach 17–30 lipca 2022 r. odbyły się w Łodzi **Europejskie Igrzyska Akademickie**. Była to największa akademicka impreza sportowa w 2022 r. Blisko 6 tys. młodych sportowców z niemal 400 europejskich uczelni z 40 krajów rywalizowało w 20 dyscyplinach. Igrzyska te organizowane są co 2 lata. Podczas imprezy odbyła się też rywalizacja studentów sportowców z niepełnosprawnościami. BON i KU AZS UR reprezentowało troje zawodników, którzy uczestniczyli w rozgrywkach tenisa stołowego, Wioletta Bator, Klaudia Pachuta oraz Dominik Dendura. Studenci po raz kolejny wrócili z medalami. Klaudia Pachuta w swojej kategorii zdobyła srebrny medal, Wioletta Bator w turnieju towarzyszącym medal złoty, a Dominik Dendura tym razem był IV. Zawodnicy z niepełnosprawnościami reprezentujący UR po raz pierwszy brali udział w tak dużej imprezie sportowej. Studenci podczas roku akademickiego uczestniczyli w zajęciach sekcji tenisa stołowego zorganizowanej przez BON i trenowali pod okiem trenera Feliksa Kordysia.

W roku akademickim 2021/22 studenci podczas integracyjnych mistrzostw Polski AZS zdobyli w sumie 12 medali, w tym: 2 złote, 5 srebrnych oraz 5 brązowych.

Dziękujemy za zaangażowanie, gratulujemy sukcesów oraz liczymy na medale w roku akademickim 2022/23

Wakacje z BON UR

Wioletta Bator

Studentka I roku studiów uzupełniających na kierunku dziennikarstwo

W czasie tegorocznych wakacji Biuro ds. Osób z Niepełnosprawnościami Uniwersytetu Rzeszowskiego jak co roku zorganizowało obozy sportowo-szkoleniowe dla studentów z niepełnosprawnościami i wolontariuszy UR.

Pierwszy obóz, na który udali się studenci, odbył się w dniach 23–30 lipca 2022 r. w miejscowości Polańczyk. Piękna pogoda przyczyniła się do tego, że pobyt w Bieszczadach był bardzo udany. Główną część wyjazdu stanowiły aktywności na wodzie, takie jak pływanie, żeglarstwo, kajakarstwo i rowery wodne. Podczas pływania w zalewie nad bezpieczeństwem studentów czuwała trenerka pływania, dr hab. prof. UR Iwona Tabaczek-Bajster oraz prezes Bieszczadzkiego WOPR, mgr Artur Szymański, którzy udzielali młodym pływakom cennych rad i wskazówek oraz asekurowali ich podczas zajęć. Studenci brali także aktywny udział w zajęciach nordic walking oraz odwiedzili punkt widokowy w Polańczyku, z którego rozpościera się wyjątkowy widok na jezioro i pobliskie góry. Uczestniczyli też w pokazie trialu rowerowego wykonywanego przez Krystiana Herbę (absolwenta UR).

Podczas obozu odbyły się wycieczki w dwa malownicze miejsca. Pierwsze z nich to Jezioro Bobrowe, które z pewnością docenili wszyscy miłośnicy natury. Cisza, spokój, a także niesamo-

Obóz letni BON, Polańczyk 2022

Obóz letni BON, Jarosławiec 2022

Obóz letni BON, Jarosławiec 2022

Obóz letni BON, Regietów 2022

Obóz letni BON, Polańczyk 2022

wite widoki pozwoliły studentom nieco odpocząć od wodnych aktywności. Natomiast druga wycieczka odbyła się do Łopienki, nieistniejącej już wsi, której jedynym zachowanym budynkiem jest murowana cerkiew greckokatolicka.

Dzięki długoletniej współpracy BON UR z BWOPR studenci mogli dowiedzieć się od ratowników, jak postępować w awaryjnych sytuacjach na wodzie oraz jak odpowiednio udzielić pomocy, mając na względzie również własne bezpieczeństwo. Odbył się także pokaz udzielania pierwszej pomocy, dzięki któremu młodzież mogła przypomnieć oraz utrwalić sobie zasady RKO. Cenne informacje przekazane przez ratowników BWOPR z pewnością przyczyniły się do rozważnego i bezpiecznego wypoczynku nad Jeziorem Solińskim.

Drugi obóz szkoleniowy odbył się w dniach 6–13 sierpnia 2022 r. w Regietowie niedaleko Gorlic. Studenci mogli rozpocząć tam naukę jazdy konnej lub ją doskonalić. W trakcie obozu miały miejsce trzydniowe warsztaty terapii grupowej prowadzone przez doświadczoną psycholog. Nie zabrakło też innych aktywności, były to: zajęcia integracyjne i rekreacyjne, gry planszowe, spacer, wycieczki rowerowe. Rozegrano turniej tenisa stołowego, a także frisbee. Przejazd bryczkami dostarczył wielu emocji i pięknych widoków, a wspólne śpiewanie przy ognisku to świetny pomysł na spędzenie letniego wieczoru wśród przyjaciół. Ciekawym punktem obozu była wycieczka do Krynicy, gdzie studenci mogli zobaczyć barwne centrum, a także odwiedzić pijalnię wód mineralnych.

Ostatni wakacyjny obóz z nauką języka hiszpańskiego dla studentów z niepełnosprawnościami i wolontariatu odbył się w dniach 9–18 września w Jarosławcu nad Bałtykiem. Oprócz zajęć językowych organizowane były wycieczki rowerowe, długie wycieczki piesze, nordic walking, rozegrano też turniej tenisa stołowego oraz rywalizowano w bule. Studenci zwiedzili pobliski Darłówek, odbyła się też wycieczka do Słowińskiego Parku Narodowego, która była bardzo udana ze względu na piękną, słoneczną pogodę. Uczestnicy odwiedzili również Muzeum Bursztynu w Jarosławcu.

Zachęcam wszystkich studentów, którzy jeszcze z nami nie wyjeżdżali, do udziału w obozach, można na nich poprawić swoją kondycję fizyczną, zdobyć nowe umiejętności, zwiedzić piękne miejsca i znaleźć przyjaciół.

Projekt „Przyjazny nURt” – rozwój dostępności UR współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020
POWR.03.05.00-00-A007/19

Wizyty studyjne pracowników BON UR

dr hab. Iwona Tabaczek-Bejster prof. UR

Kolegium Nauk Medycznych, Instytut Nauk o Zdrowiu, pełnomocnik rektora ds. osób z niepełnosprawnościami, amatorka sportów wodnych, trener pływania, instruktor WOPR, instruktor narciarstwa.

W 2022 r. pracownicy i współpracownicy Biura ds. Osób z Niepełnosprawnościami odbyli trzy wizyty studyjne w ramach projektu „Przyjazny nURt” – rozwój dostępności UR współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej, w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 POWR.03.05.00-00-A007/19.

Pierwsza z nich odbyła się w dniach 16–20 maja 2022 r. Uczestniczyli w niej: dr hab. prof. UR Iwona Tabaczek-Bejster – pełnomocnik rektora ds. osób z niepełnosprawnościami, dr hab. prof. UR Małgorzata Kus-Liśkiewicz – konsultant ds. osób niepełnosprawnych (Instytut Biologii i Biotechnologii) oraz dr Miłosz Szczudło – konsultant ds. osób niepełnosprawnych (Studium Wychowania Fizycznego i Rekreacji), którzy gościli w Uniwersytecie Szczecińskim.

Kolejna wizyta odbyła się w dniach 23–27 maja 2022 r., jej uczestnikami były: dr hab. prof. UR Katarzyna Cupryś-Walicka – konsultant ds. osób niepełnosprawnych (Instytut Nauk o Zdrowiu), dr Ewa Bonusiak – konsultant ds. osób niepełnosprawnych (Instytut Nauk Prawnych), dr Małgorzata Zaborniak-Sobczak – konsultant ds.

Wizyta studyjna pracowników BON w Pomorskim Uniwersytecie Medycznym w Szczecinie

Z działalności BON UR

osób niepełnosprawnych (Instytut Pedagogiki, Instytut Nauk Socjologicznych) oraz mgr Anna Kołodziej – pracownik BON UR. Wizyta ta odbyła się w Pomorskim Uniwersytecie Medycznym, również w Szczecinie.

W dniach 29 sierpnia 2022–02 września 2022 r. współpracownicy BON UR odbyli trzecią wizytę studyjną w Uniwersytecie Gdańskim. Jej uczestnikami były: dr inż. Anna Augustyńska-Prejsnar – konsultant ds. osób niepełnosprawnych (Instytut Technologii Żywności i Żywnienia) i dr inż. Marta Kawa – konsultant ds. osób niepełnosprawnych (Instytut Ekonomii i Finansów).

W ramach wizyt odbyły się spotkania robocze z władzami Uczelni i pracownikami jednostek zajmujących się osobami z niepełnosprawnościami. W trakcie spotkań dyskutowano na temat rozwiązań dotyczących szeroko rozumianego wsparcia studentów z niepełnosprawnościami. Pracownicy UR zapoznali się również z infrastrukturą wizytowanych Uczelni oraz stopniem ich dostosowania dla osób ze szczególnymi potrzebami. Wizyty zakończyły się zapewnieniami o kontynuowaniu współpracy.

Wizyta studyjna pracowników BON w Uniwersytecie Szczecińskim

Wizyta studyjna pracowników BON w Uniwersytecie Gdańskim

Sprawozdanie z działalności Biura ds. Osób z Niepełnosprawnościami UR w roku akademickim 2021/2022

mgr Anna Kołodziej
dr hab. Iwona Tabaczek-Bejster, prof. UR
dr Małgorzata Zaborniak-Sobczak

Biuro ds. Osób z Niepełnosprawnościami UR jest jednostką organizacyjną Uniwersytetu Rzeszowskiego, która od 12 lat pełni rolę koordynatora i organizatora większości działań podejmowanych w Uczelni na rzecz osób ze szczególnymi potrzebami. Nadrzędnym celem tych działań, zgodnie z obowiązującymi przepisami, jest realizacja zadań związanych z zapewnieniem osobom z niepełnosprawnościami warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub prowadzeniu działalności naukowej oraz szeroko rozumiana integracja w społeczności akademickiej.

W roku akademickim 2021/2022 zadania BON realizowane były między innymi poprzez:

– **likwidację barier architektonicznych** uniemożliwiających sprawne funkcjonowanie osób z dysfunkcjami ruchowymi, np.:

- budowa wind w budynkach A2 i D1,
- wyposażenie 18 budynków UR w krzesła transportowe (ewakuacyjne) umożliwiające poruszanie się pomiędzy piętrami osobom korzystającym z wózków inwalidzkich czy posiadających inne dysfunkcje ruchowe,
- przystosowanie toalet do potrzeb osób z niepełnosprawnościami;

– **organizację transportu pomiędzy budynkami UR** dla osób z dysfunkcją narządu ruchu;

– **zapewnienie osobistych asystentów** dla osób niedowidzących, niewidomych, niesamodzielnych oraz ze znaczną niepełnosprawnością ruchową;

– **zapewnienie tłumaczy języka migowego** dla studentów słabosłyszących i niesłyszących (BON UR pomaga również osobom, które dopiero rozpoczną naukę w Uniwersytecie Rzeszowskim. Kandydaci, podobnie jak już studiujący, mogą skorzystać z pomocy osobistego asystenta czy tłumacza języka migowego podczas egzaminów wstępnych lub przy dopełnianiu formalności związanych z procesem rekrutacji);

– **organizację bezpłatnych konsultacji psychologicznych, logopedycznych, pedagogicznych i fizjoterapeutycznych** również dla osób nieposiadających orzeczenia o niepełnosprawności;

– **prowadzenie wypożyczalni specjalistycznego sprzętu** wspomagającego proces uczenia się, gdzie do dyspozycji studentów są:

- programy komputerowe powiększająco-udźwiękające tekst (ZoomText),
- systemy wspomagające słyszenie (Oticon Amigo FM),
- specjalne myszki komputerowe (KidTrack) oraz klawiatury (jednoręczne i brajlowskie),
- notesy mówiące (BraillePen),
- powiększalniki telewizyjne,
- lupy elektroniczne,
- syntezytory mowy polskiej,
- drukarki etykiet brajlowskich,

- odtwarzacze audiobooków;
 - **wypożyczanie sprzętu sportowo-rekreacyjnego**
- sprzęt narciarski,
- kije do nordic walking,
- kije trekkingowe,
- akcesoria do nauki pływania (pasy wypornościowe, kamizelki, płetwy);
 - **wyposażanie sal wykładowych oraz biblioteki w urządzenia wspomagające proces dydaktyczny osób z niepełnosprawnością, tj.:**
- systemy wspomagające słyszenie (pętle indukcyjne, systemy FM),
- tablice interaktywne,
- e-booki;
 - **organizację specjalistycznych kursów i szkoleń** podnoszących kompetencje studentów:
- kursy językowe (hiszpański, angielski, m.in. przygotowujące do certyfikatów międzynarodowych),
- kursy nauki pływania (różne stopnie zaawansowania),
- kursy komputerowe (przygotowujące do certyfikatu ECDL),
- szkolenia dla studentów, nauczycieli i pracowników niebędących nauczycielami, chcących zostać asystentem osoby z niepełnosprawnością,
- warsztaty psychoedukacyjne dla studentów i wolontariuszy,
- kursy dotyczące praw pracowniczych i prowadzenia działalności gospodarczej,
- kursy języka migowego,
- szkolenia kompetencji miękkich (komunikacja interpersonalna, autoprezentacja i wystąpienia publiczne, zarządzanie stresem);
 - **organizację dodatkowych zajęć wyrównawczych dla osób z trudnościami w nauce;**
 - **organizację obozów sportowo-szkoleniowych** dla studentów z niepełnosprawnością i wolontariuszy UR, które odbywają się w przerwach międzysemestralnych, gdzie oprócz zajęć sportowych i sportowo-rekreacyjnych prowadzone są również liczne warsztaty i szkolenia. Studenci mogą aktywnie wypocząć przed kolejnym semestrem nauki, a także nawiązać znajomości i przyjaźnie, co owocuje sprawniejszym funkcjonowaniem w środowisku akademickim. Podczas tych wyjazdów organizowane są także prelekcje ze specjalistami z ratownictwa wodnego

(Bieszczadzkie WOPR) i górskiego (Bieszczadzka Grupa GOPR) od kilku lat współpracujących z BON UR.

W roku akademickim 2021/2022 studenci uczestniczyli w kilku obozach, które nadal organizowane były z zachowaniem zasad reżimu sanitarnego wymaganego w czasie pandemii wirusa SARS-Cov-2:

12–19 lutego 2022 r. w Rytrze, w Beskidzie Sądeckim,

23–30 lipca 2022 r. w Polańczyku, nad Zalewem Solińskim,

6–13 sierpnia 2022 r. w Regietowie, na terenie Beskidu Niskiego,

10–18 września 2022 r. w Jarosławcu, nad Morzem Bałtyckim;

– **organizację cyklicznych spotkań informacyjno-adaptacyjnych („Dni Adaptacji”)** dla studentów pierwszych roczników mające na celu zapoznanie nowych studentów z ofertą Uczelni oraz instytucji współpracujących z BON UR, skierowaną do osób niepełnosprawnych;

– **współorganizację konferencji naukowych, warsztatów, przeglądów** dotyczących problemów osób ze specjalnymi potrzebami;

– **uczestnictwo studentów i pracowników w konferencjach naukowych, warsztatach, szkoleniach oraz seminariach i webinarach** poruszających tematykę niepełnosprawności:

- Międzynarodowa konferencja: **30 lat Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość** zorganizowana przez PFRON w partnerstwie z Ministerstwem Rodziny i Polityki Społecznej oraz Biurem Pełnomocnika Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych i Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II, 13–14.10.2021 r. (online);

- VII Kongres Osób z Niepełnosprawnościami zatytułowany **Mamy prawo do niezależnego życia. Nie możemy dłużej czekać!**, Warszawa 23.10.2021 r. (online);

- XV edycja Konferencji **Pełno(s)prawny Student** zorganizowana przez Fundację Instytut Rozwoju Regionalnego w Krakowie 2.12.2021 r. (online);

- Szkolenie dotyczące wymogów legislacyjnych i architektonicznych związanych z dostępnością uczelni dla osób z niepełnosprawnościami zorganizowane przez

Fundację na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami FRONIA, Rzeszów 2–3.02.2022 r.;

- Szkolenie **Zarządzanie uczelnią w kontekście zapewniania dostępności i równych szans dla osób ze szczególnymi potrzebami** zorganizowane przez Fundację na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami FRONIA, Rzeszów 22.04.2022 r.;

- **XIV Krakowskie Dni Integracji** zorganizowane przez Biuro ds. Osób z Niepełnosprawnościami Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie 25–29.04.2022 r. (online);

- Projekt **Akademicki Sport Integracyjny Sport jest jeden** zorganizowany w Uniwersyteckim Centrum Lekkoatletycznym UR przez Ośrodek Badań Innowacyjnych w Sporcie Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 27–29.04.2022 r.;

- Konferencja **Jesteśmy razem – wielkie spotkanie niewidomych, słabowidzących i ich bliskich** w ramach XX edycji konferencji REHA FOR THE BLIND IN POLAND 2022 zorganizowanej przez rzeszowski oddział Fundacji Szansa dla Niewidomych oraz BON, Rzeszów 3.06.2022 r.;

– **wsparcie projektów i inicjatyw środowiska akademickiego**, m.in.:

- umożliwienie uczestnictwa studentom z niepełnosprawnością w:

– **Integracyjnych Mistrzostwach Polski AZS w szachach**, Dąbrowa Górnicza 8–10.10.2022 r.

– **Integracyjnych Mistrzostwach Polski AZS w tenisie stołowym**, Gdańsk 26–28.11.2021 r.

– **Integracyjnych Mistrzostwach Polski AZS w bilardzie i kręglach**, Częstochowa 25–27.02.2022 r.

– **Integracyjnych Mistrzostwach Polski AZS w badmintonie**, Katowice 25–27.03.2022 r.

– **Integracyjnych Mistrzostwach Polski AZS w pływaniu**, Poznań 13–15.05.2022 r.

- umożliwienie uczestnictwa studentom z niepełnosprawnością w projekcie **Akademicki Sport Integracyjny Sport jest jeden** w Uniwersyteckim Centrum Lekkoatletycznym Ośrodka Badań Innowacyjnych w Sporcie Uniwersytetu Rzeszowskiego, 27–29.04.2022 r.

– **wydanie kolejnego numeru rocznika „Aktywni i Sprawni”¹**.

Biuro ds. Osób z Niepełnosprawnościami UR, chcąc zapewnić osobom ze szczególnymi potrzebami ze środowiska akademickiego możliwie najlepsze wsparcie, ściśle współpracuje z instytucjami zewnętrznymi zajmującymi się pomocą osobom z niepełnosprawnością, tj.: Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON), Okręgiem Podkarpackim Polskiego Związku Niewidomych (PZN), Fundacją Aktywnej Rehabilitacji (FAR), Fundacją Szansa dla Niewidomych, Fundacją Aktywizacja oraz Bieszczadzkim WOPR. BON współpracuje również z wewnętrznymi jednostkami UR: Studium Wychowania Fizycznego i Rekreacji, Studium Języków Obcych, KU AZS UR oraz poszczególnymi Instytutami Uczelni, zwłaszcza z Instytutem Nauk o Zdrowiu, Nauk o Kulturze Fizycznej oraz Instytutem Pedagogiki.

Wszelkie niezbędne informacje dotyczące działalności Biura ds. Osób z Niepełnosprawnościami UR można znaleźć na stronie internetowej <https://www.ur.edu.pl/student/studenci-z-niepelnosprawnosciami> Tu, oprócz podstawowych informacji dotyczących pracy Biura, znajdują się aktualne informacje o planowanych przedsięwzięciach, projektach, ważne linki oraz dane kontaktowe współpracowników BON – konsultantów ds. osób z niepełnosprawnościami poszczególnych jednostek Uczelni.

¹ Do 2013 r. wydawcą czasopisma był OWIRON

Projekt „Przyjazny nURt” – rozwój dostępności UR współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020
POWR.03.05.00-00-A007/19

Zadania zrealizowane w ramach projektu „Przyjazny nURt – rozwój dostępności UR”

ZREALIZOWANO

- na terenie Uczelni zainstalowano 20 kiosków multimedialnych, ze specjalistycznym oprogramowaniem, dostosowanych do potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności,
- w Biurze Karier UR funkcjonuje zaawansowany system konwersacyjny – wirtualny asystent studenta dostępny 24/7,
- wybudowano 2 windy w budynkach UR – A2 i D1,

Ruchomy kiosk informacyjny z wbudowaną pętlą indukcyjną w bud. A0

Winda z oznaczeniami alfabetem Braille'a , budynek A2.

- oddano do użytku 5 pokoi wyciszeń, z których mogą korzystać wszyscy studenci oraz pracownicy Uczelni, potrzebujący odciąć się na jakiś czas od szumu informacyjnego i nadmiaru bodźców zewnętrznych (w szczególności z zaburzeniami psychicznymi, ze spektrum autyzmu czy używający aparatów słuchowych),

Pokój wyciszeń, budynek Biblioteki UR

- 1724 pracowników Uczelni odbyło szkolenie świadomościowe na temat problemów osób z niepełnosprawnościami,
- w tym samym szkoleniu wzięło udział 2385 studentów,
- opracowano 350 kart wsparcia dla studentów potrzebujących dodatkowej pomocy w procesie kształcenia,

- dostosowano procedury i strukturę organizacyjną UR do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami,
- dostosowano serwisy internetowe do standardów WCAG 2.1.AA.

W REALIZACJI:

- platforma e-learningowa,
- kolejne 5 pokoi wyciszeń,
- beacons – systemy naprowadzające, ułatwiające orientację przestrzenną, mapy i oznaczenia tyflograficzne, semaforów kierunkowe,
- kontynuacja szkoleń świadomościowych.

Zdaniem pracowników Biura ds. Osób z Niepełnosprawnościami UR poprzez szkolenia świadomościowe stale będzie się poprawiać sytuacja studentów z niepełnosprawnościami. Gros studentów, ale również nauczycieli i pracowników administracyjnych, nie wiedziało, z jakimi problemami muszą się borykać osoby z dysfunkcjami w codziennym życiu oraz w trakcie procesu kształcenia. Można także zauważyć, że poprzez zmiany w procedurach Uczelni (np. zapisy w regulaminie studiów) studenci z niepełnosprawnościami częściej zwracają się o przysługującą im pomoc podczas zaliczeń i egzaminów.

BON UR otrzymało także wiele pozytywnych komentarzy od studentów z niepełnosprawnościami dotyczących utworzenia na terenie Uniwersytetu pokoi wyciszeń, a organizowane szkolenia świadomościowe spotkały się z uznaniem Polskiej Komisji Akredytacyjnej podczas kontroli poszczególnych kierunków w UR. Wielokrotnie podkreślano ich znaczenie dla osób ze szczególnymi potrzebami w funkcjonowaniu w środowisku akademickim.

